

1980/81:28**Onsdagen den 19 november**

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

1 § Ändringar i sekretesslagen (forts.)

Fortsattes överläggningen om konstitutionsutskottets betänkande 1980/81:4.

Anf. 106 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! När riksdagen i våras antog den nya sekretesslagen förutsattes det att det skulle komma en ganska omfattande följdlagstiftning – sekretessbestämmelserna griper nämligen över ett brett spektrum av lagkomplex – samt att det också kunde bli aktuellt med ändringar i själva sekretesslagen. Utskottsbetänkandet innehöll nämligen en hel del beställningar som riksdagen ställde sig bakom. Redan senare i våras fick riksdagen ta ställning till ett stort paket med följdlagstiftning. Nu kommer ytterligare ett antal följdändringar och samtidigt en del förslag som har sin utgångspunkt i beställningar eller uttalanden som riksdagen tidigare har gjort eller ändringar som är betingade av andra förändringar som har skett sedan den tidpunkt då sekretesslagen antogs.

Vänsterpartiet kommunisterna har i en motion riktat hård kritik mot det nu aktuella förslaget. Och Jörn Svensson har i sitt inlägg, som vi hörde före pausen, följt upp denna kritik. Även ett par andra motioner har inkommit till utskottet.

I sitt engagerade inlägg före pausen undrade Jörn Svensson bl. a. om inte vi i konstitutionsutskottet någon gång funderar över oss själva. Det vet jag inte så mycket om – det är väl vars och ens privatsak. Däremot vet jag genom överläggningarna i utskottet att ledamöterna funderar en hel del över de förslag som skall behandlas i utskottet.

I sitt inlägg framförde Jörn Svensson också en del mera generella omdömen som inte bör stå oemotsagda. Grundlinjen i dem var egentligen att den lagstiftning som har införts och införs innebär en fortlöpande ytterligare inskränkning av öppenheten och en utvidgning av sekretessen. Så är det inte.

Man skulle kunna tro att det kontinuerligt är stora aktioner på gång för att begränsa offentligheten, men så är alltså inte fallet.

Om Jörn Svensson därvidlag inte tror på mig, kanske jag kan få citera ur förordet till en ny bok om sekretesslagstiftningen som är skriven av ett par experter, Sigvard Holstad och Gunnel Norell. Boken heter "Hemligt?". Författarna summerar i förordet sina omdömen om den nya sekretesslagen, och på denna punkt säger man följande: "På ett fåtal områden innebär de nya reglerna också förskjutningar i sekretessnivån, i en del fall i riktning mot mera sekretess men i regel så att öppenheten vidgas." Enligt dessa experters mening är detta således den grundläggande inriktningen när det gäller det besvärliga – det medger jag gärna – lagstiftningsarbete som har ägt rum på detta område.

Jag skall ta upp vpk:s kritik i ungefär den ordning som den framträder i motionen. Det är ungefär samma ordning som Jörn Svensson hade i sitt anförande. Jag bortser då från de mera svepande rallarsvingarna i motionens inledning och Jörn Svenssons inlägg. Eftersom vpk kritiserar rätt mycket är jag, herr talman, rädd för att jag måste överskrida den angivna taletiden något.

Vpk menar att propositionen skulle ha lagrådsgranskats, och den uppfattningen kan man naturligtvis ha. Det är inte preciserat i detalj var gränserna skall gå mellan vilka lagstiftningsförslag som skall lagrådsgranskas och vilka man kan underlåta att sända till lagrådsgranskning. Men det är att märka att grundlagsbestämmelsen om lagrådsgranskning inte innebär ett absolut obligatorium. När det gäller mindre omfattande lagstiftningsförslag och följdändringar kan man avstå från lagrådsgranskning. Och tanken bakom detta, som utvecklas i det utredningsarbete som föregick dessa bestämmelser, är att lagrådet inte skall belastas med många småfrågor. De kan vara hinder för lagrådet att kunna fullfölja sina viktiga arbetsuppgifter. Utskottet har godtagit propositionens förklaring till att man inte har hört lagrådet.

Jörn Svensson förde i sitt anförande ett resonemang om att utskottets uttalande på den ena sidan slår ihjäl uttalandet på den andra sidan. Jag måste erkänna att jag inte riktigt hängde med i det resonemanget. Men om jag förstod någorlunda rätt så gällde det i det ena fallet konkreta lagförslag, och i det andra fallet rörde det sig om en beredning av en fråga där det ännu inte föreligger något förslag.

Den första frågan som tas upp i vpk-motionen och även i en enskild moderatmotion avser den enskildes rätt att få del av utdrag ur polis- och kriminalregister vad gäller uppgifter som rör honom själv. En sådan rätt finns f. n. endast i undantagsfall. Av Jörn Svenssons anförande skulle man kunna tro att det var enbart praktiska hinder i vägen, men så är det inte. Om rätten skall utvidgas krävs det alltså en lagändring.

Departementet arbetar med denna fråga. I propositionen redovisas att en första promemoria som man hade utarbetat fick sådan kritik av remissinstanserna att man ansåg att den inte utan vidare kunde ligga till grund för ett lagförslag. Därför har man utarbetat en ny promemoria, enligt vad vi i

utskottet har tagit reda på. Också den promemorian skall remissbehandlas. Inriktningen i dessa promemorior, som departementet gjort, är densamma som i motionskraven: den enskilde bör i princip ha rätt att få uppgifter om sig själv även från kriminal- och polisregister. De praktiska hinder som kan finnas mot detta måste också undanröjas. Denna uppfattning delas av utskottet, och vi förväntar oss således ett förslag från regeringen när den nya remissomgången genomförs. Jörn Svensson borde således åtminstone på den här punkten vara belåten – ökad öppenhet förbereds.

I vpk-motionen kritiseras vidare vissa resonemang i propositionen på s. 19–20 om en utvidgning av besvärsrätten till den myndighet som berörs av beslut om utlämnande av allmän handling. Frågan har initierats av en skrivelse från televerket. Av vpk-motionen och Jörn Svenssons inlägg skulle man kunna tro att departementschefen biträder kraven i skrivelsen. Så är det emellertid inte. Föredragande statsrådet hänvisar till det uttalande som antogs i samband med behandlingen av proposition 1975/76:160 om ändringar i tryckfrihetsförordningen och avvisar televerkets förslag. Att det skulle vara något fel att ärendet redovisas i propositionen har jag svårt att se. Ännu mindre kan jag inse att detta skulle innebära någon yttrandefrihetsrättslig fara.

I nästa punkt kritiserar vänsterpartiet kommunisterna några uttalanden om statistiksekretessen. Inte heller dessa uttalanden leder till några förslag. Att man i propositionen gör denna redovisning beror på ett uttalande från konstitutionsutskottet när den stora sekretesspropositionen behandlades i våras. Utskottet hade då en positiv inställning till en enskild motion om en utvidgning av statistiksekretessen i så måtto att statistikuppgifter skulle jämföras med t. ex. försvarsuppgifter när det gällde domstols möjligheter att meddela s. k. editionsföreläggande, dvs. tvinga en part att förete handlingar som bevis. Utskottet ville emellertid inte då föreslå riksdagen att fatta något beslut utan att frågan först hade blivit föremål för närmare övervägande, t. ex. inom regeringskansliet. Sådana överväganden har nu gjorts och redovisas i propositionen. Utskottet har godtagit den redovisning som statsrådet gjort. Om nu konstitutionsutskottet och riksdagen ber regeringen utreda vissa saker, så kan det väl vara rätt bra om regeringen rättar sig efter det och redovisar resultatet för riksdagen.

Sedan kritiserar vpk och Jörn Svensson utformningen av 6 kap. 1 § sekretesslagen vad gäller viss företagssekretess. Det är här fråga om relationerna mellan sekretessen i lagen om illojal konkurrens och sekretesslagen. Vpk tycks mena att ändringen innebär en skärpning av sekretessen, och Jörn Svensson tycks tro detsamma. Det måste vara något missförstånd – så är det nämligen inte. Ändringen innebär en inskränkning av sekretessen, och det är alltså en ändring i rakt motsatt riktning.

I följande punkt i motionen menar vpk att tillägget till 7 kap. 9 § sekretesslagen är vilseledande. Man kan tro att enbart första meningen i stycket gäller, säger motionärerna. Det är en egendomlig uppfattning. Såvitt jag vet är det en allmänt vedertagen princip, när man skriver lagtext, att man förutsätter att hela texten läses. Jag kan därför inte förstå påståendet att

texten här skulle vara vilseledande. Skaderekvisitet finns ju i den andra meningen. Man bör väl inte nödvändigtvis ha hela innehållet i en paragraf i en enda mening; det skulle bli rätt otydligt i många fall.

I fortsättningen kritiserar vpk förslaget till ändring av 8 kap. 2 § sekretesslagen. Propositionen anger att sekretessen endast gäller egenföretagare, påstår motionärerna. Det måste även här vara fråga om ett missförstånd. Om man inte får ut detta av själva paragraftexten, så kan man gå till s. 25 i propositionen, där det tydligt framgår vad som avses med sekretessen.

Det akuta skälet till att sekretessen utvidgas till att omfatta också enskilda affärs- och driftförhållanden när det gäller ärenden om delpensionsförsäkring är att även egenföretagare nu fått möjlighet till denna delpensionsförsäkring. Egenföretagare måste i större utsträckning än andra lämna uppgifter om sina affärs- och driftförhållanden. Men självfallet gäller bestämmelsen för alla.

Vidare vänder sig vpk mot att sekretesstiden för patent- och registreringsärenden utvidgats från 20 till 50 år. Här nöjer jag mig med en hänvisning till den utförliga redovisning av skälen som finns på s. 26 i propositionen, eftersom jag redan har talat en bit över min tid och det skulle ta rätt lång tid att citera.

Slutligen kritiserar vänsterpartiet kommunisterna förslaget till sekretess för s. k. etiska kommittéer i 8 kap. 12 § sekretesslagen. Den här frågan var uppe när utskottet i våras behandlade sekretesslagen. Riksdagen ställde sig då bakom utskottets överväganden i vad gäller behovet av visst sekretessskydd för de etiska kommittéernas verksamhet. Det är denna beställning från riksdagen som regeringen nu verkställer. Det är uppenbart att en projektbeskrivning som rör prövningen av ett läkemedel kan innehålla sådana uppgifter om en enskilds affärs- eller driftförhållanden som bör vara sekretesskyddade: Vi har haft ett motionsförslag här som innebar att sekretessen skulle vara absolut och alltså inte genombrytas av meddelarskyddet. Den motionen har utskottet avvisat. Det är således att märka att meddelarskydd gäller.

Herr talman! Därmed har jag gått igenom de väsentliga delarna av vpk:s kritik av propositionen. Det bör sedan vara den sansade åhörarens eller läsarens sak att avgöra i vad mån det fanns grund för de mycket svepande och mycket hårda uttalandena mot propositionen i Jörn Svenssons anförande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Anf. 107 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag tycker att Bertil Fiskesjö skall krypa ner litet grand från sina höga hästar och inte påstå att jag skulle vara mera svepande i mina bedömningar än han. Jag uppehöll mig nämligen vid de formella detaljerna i en betydligt större utsträckning och på ett betydligt grundligare sätt, och jag ställde också frågor – men jag har praktiskt taget inte fått svar på någon enda av dem. Jag skall upprepa några av de pedagogiskt och politiskt viktigaste frågeställningarna.

Som jag påpekade är det en märklig ordning att statsrådet går in och – utan att låta det utmytna i yrkanden – har en del privat filosoferande och värderande för sig i propositionstexten. Min fråga var: När nu riksdagen beslutar att godkänna den här propositionen – vilket väl majoriteten dess värre kommer att göra – vad är det då ni beslutar om? Har ni då ställt er bakom den värdering som statsrådet Petri ger uttryck för exempelvis när det gäller den vidgade statistiksekretessen, som eventuellt kan komma i framtiden?

Vad statsrådet Petri säger på den punkten är ju följande. Han medger att det är väldigt sällan t. ex. en domstol har anledning att begära fram uppgifter som tillhör visst statistikunderlag, men det kan behövas i vissa mål. Då drar statsrådet Petri den slutsatsen att om sådant sker i större utsträckning än vad han har förutsatt, kan det vara motiverat att i framtiden skärpa statistiksekretessen.

Här vill jag till Bertil Fiskesjö ställa en fråga, och jag hoppas att jag nu får något svar på den: Om domstolarna för rättskipningens skull skulle finna anledning att i större utsträckning än tidigare begära fram sådant här material, ansluter sig då Bertil Fiskesjö till statsrådet Petris värdering att det i så fall bör föranleda att man skärper statistiksekretessen och därmed bl. a. hindrar domstolarna att få fram materialet? Är det också er mening? Ni säger ju ingenting kritiskt om denna statsrådet Petris värdering i konstitutionsutskottets betänkande. Nu vill jag ha svar på den här frågan: Är ni för utvidgad statistiksekretess, för mindre offentlighet i domstolarna, eller är ni det inte?

Så till frågan om man funderar eller inte funderar i konstitutionsutskottet. Låt mig ta ett illustrerande exempel, som jag tidigare frågade om men inte heller nu fick besked om. Vi har i 9 kap. två paragrafer, 20 och 21. Det förslag som nu föreligger innefattar den nyheten att det kommer nya bestämmelser genom 21 §. Jag konstaterade att både skaderekvisitets utformning och definitionen av vilka uppgifter som skall betraktas som sekretessbelagda är annorlunda angivna i 21 § än i 20 §. Vad betyder det praktiskt? Jo, det betyder att om en viss uppgift, som rör jämställdhetsärenden, förekommer i en domstol skall den ur sekretess- och offentlighetssynpunkt behandlas annorlunda än om den förekommer hos jämställdhetsombudsmannen. Allt beror på var den handläggs. Det kan väl inte vara rimligt? Varför skall en uppgift vara hemlig på det ena stället och offentlig på det andra? Och varför skall skaderekvisitet, som måste till för att man skall kunna vägra lämna ut uppgiften, vara ett annat på det ena stället än på det andra?

Det är sådant som så uppenbart framgår, när man läser de här lagtexterna. Varför har ni inte sett till att göra dessa bestämmelser likformiga? Inte kan ni väl tycka att det är särskilt bra att man har motstridiga och olika bestämmelser på olika ställen i förvaltningen? Ni måste väl ändå inse att det krånglar till och försvårar det hela för medborgarna. Det försvårar också rättstillämpningen. Det borde just ett konstitutionsutskott ha observerat. Konstitutionsutskottet är ju till bl. a. för att observera sådana här saker och korrigera dem. Men det har ni alltså inte gjort.

Onsdagen den
19 november 1980

*Ändringar i sek-
retesslagen*

Så till ytterligare en fråga, som jag vill ha svar på – inte bara allmänna utläggningar om att ni är för och vi emot den föreslagna utvidgade sekretessen när det gäller biologisk- medicinska forskningsprojekt. Tycker ni verkligen att när det gäller sådana här etiskt och medicinskt allvarliga saker skall läkemedelsindustrins affärsintressen få lov att förhindra insynen och kontrollen? Det gäller ju dock patienters liv och hälsa och känsliga avgöranden. Uppenbarligen gör ni det, men hur kan ni försvara den inställningen? På vilket sätt är detta försvarligt? Har inte vi inom vpk en mycket riktigare och klokare position, när vi säger att man inte skall ha den typen av sekretess, utan att patienters väl skall gå före affärsintressen?

Sist och slutligen: Man kan diskutera i vad mån sekretessen har vidgats eller inte. Det beror litet på hur man ser det, för det är inte bara en fråga om vissa paragrafer som har ändrats eller tillkommit. De ändringar som föreslås i propositionen – det måste Bertil Fiskesjö medge – vidgar sekretessen. Det råder ingen tvekan om att det totala resultatet av propositionen blir minskad offentlighet. Det måste väl ändå medges?

Anf. 108 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jörn Svensson brukar anklaga mig för att inte i detalj bemöta de påståenden och förslag som finns i vpk-motionerna. I dag gjorde jag mig mödan att verkligen bemöta dem. Jag tog upp vpk-förslagen punkt för punkt, gick igenom dem och redovisade min och utskottets syn på de olika punkterna. Likväl säger Jörn Svensson att det är jag som kommer med svepande påståenden. Jag förankrade ju hela tiden min genomgång i vpk:s kritik av de enskilda paragraferna. När Jörn Svensson trots det bara framhärdar med sådana här rallarsvingar kan man ju undra om det är någon mening för mig att upprepa vad jag tidigare har sagt.

Jörn Svensson sade att jag sätter mig på mina höga hästar. Det får väl också vara något som den sansade åhöraren av debatten eller läsaren av protokollet får avgöra. Jag vill inte påstå att sekretesslagstiftningen är sådan, att man när som helst kan stiga upp i bänken och förklara den yttersta innebörden av varje paragraf i olika tänkta situationer. Det krävs naturligtvis att man får tillfälle att tänka efter litet grand.

Jag skall beröra ett par saker som Jörn Svensson tog upp i sitt inlägg. Han frågade: Ställer sig konstitutionsutskottet och därmed riksdagen bakom de uttalanden som statsrådet gör beträffande statistiksekretessen? Jag betonade i mitt tidigare uttalande att det var fråga om en beställning från riksdagen, att regeringen skulle se på dessa frågor och överväga om något ytterligare skulle göras. Regeringen har gjort dessa överväganden och kommit fram till att man inte skall föreslå en ny lagstiftning. Vad i all världen kan det vara för fel att då redovisa detta också i proposition till riksdagen?

Det är naturligtvis givet – och det är litet genant att behöva påpeka det – att uttalanden utan samband med lagändringar inte är att betrakta som förarbeten till lagen. Eftersom vpk tar upp denna fråga i sin motion, har utskottet för säkerhets skull markerat denna sin uppfattning på s. 8 i betänkandet.

Vad gäller de etiska kommittéerna är inte problemet så enkelt som Jörn Svensson gör det. Det är en betydande sekretess i tillverkningsledet. Om inte denna sekretess följs upp med sekretess också i granskningsledet, kan det få till konsekvens att de granskande uppgifterna inte kan fullgöras på ett tillfredsställande sätt. Här är det naturligtvis fråga om en avvägning mellan behovet av öppenhet och behovet av sekretess. Men den avvägningen stöter vi på litet överallt. Om det vore så enkelt som Jörn Svensson gör det till, nämligen att man skall förordas öppenhet överallt, då funnes det över huvud taget inga problem.

Behovet av sekretess för att skydda t. ex. den enskildes integritet står ofta i motsatsställning till det legitima behovet av öppenhet i samhället för att främja och stimulera den allmänna debatten. För att inga missförstånd skall uppstå vill jag erinra om vad jag underströk mycket starkt, när vi förde debatten om den ursprungliga sekretesslagen, nämligen att det är öppenheten som alltid skall vara given och självklar, medan inskränkningarna, begränsningarna och sekretessen särskilt skall motiveras.

Anf. 109 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Vissa punkter har blivit något klarare. Beträffande de biologiskt-medicinska forskningsprojekten har Bertil Fiskesjö nu klart och tydligt svarat att han ger ett försteg åt läkemedelsindustrins intressen. Han tycker det är riktigt att sekretessen utvidgas för att skydda dem. Han avslöjar omedvetet hur förhållandena är på detta område, när han säger att läkemedelsindustrin, om den inte får ägna sig åt större hemlighetsfullhet, inte vill släppa in de speciella granskarna i sin verksamhet. Detta är ett tal så gott som något för att man helt vill förändra maktförhållandena inom läkemedelsindustrin. Här har vi alltså klart och tydligt fått belagt att konstitutionsutskottet viker sig för läkemedelsindustrins profitintressen och går den till handa med en ökad sekretess när den så vill. Det är konsekvensen.

Jag har emellertid också ställt en del andra frågor, vilka jag fortfarande inte har fått besvarade. Det är sant, som Bertil Fiskesjö själv säger, att han har tagit upp dessa frågor här. Men det har han gjort i den formen att han har redovisat utskottets och vpk:s syn. Det är inte en sådan redovisning jag har begärt, för jag vet ju var den ene och den andre står. Beträffande 9 kap. 20 och 21 §§ har jag ställt frågan varför ni har låtit det vara olika bestämmelser för sekretessens stränghet och skaderekvisitets stränghet när det gäller handlingar i jämställdhetsärenden, beroende på var de handläggs? Varför skall en uppgift som är offentlig i domstol vara sekretessbelagd hos jämställdhetsombudsmannen? Och varför skall skaderekvisitet vara ett annat på det ena stället jämfört med vad det är på det andra? Observerar ni inte sådant under ert arbete? Kan ni godta en sådan sak? För det första blir ju en lagstiftning meningslös om den innehåller sådana motsättningar. För det andra blir det krångligt och svårt att hitta ut och in i den.

För det tredje gagnas icke offentlighetsprincipen av ständigt växlande regler, då naturligtvis tillämpningsproblemen blir fler. Jag upprepar min

fråga på den punkten: Varför har ni godtagit helt olika förhållanden i jämställdhetsärenden, beroende på om uppgifterna finns på den ena myndigheten eller på den andra myndigheten?

Så till frågan om statsrådets privata värderingar av olika ting. Har man i något sammanhang begärt att få en redovisning av en viss problematik, på det sätt som Bertil Fiskesjö nämnde, är det naturligtvis inte orimligt att statsrådet i ett lämpligt sammanhang gör en sådan redovisning. Men det är inte detta som det formella problemet gäller här, utan det är: Vad ställer riksdagen sig bakom, när den beslutar godkänna propositionen, om riksdagen nu gör det?

Min fråga till Bertil Fiskesjö är ju: Om nu statsrådet avger sin värdering av frågan om eventuellt utvidgad statistiksekretess, har ni i konstitutionsutskottet samma syn på detta som han? Det är intressant, för vad han säger är ju att om sådana uppgifter som faller under statistiksekretessen, t. ex. för domstolars handläggning, begärs fram i större utsträckning än nu, då kan det bli aktuellt med en strängare sekretess.

Det tycker jag är en slutsats som konstitutionsutskottet och riksdagen inte utan vidare skall ställa sig bakom. Min fråga är alltså fortfarande: Delar ni hans värdering eller inte? Jag opponerar inte mot att han gör den värderingen, även om jag tycker att det är litet lustigt att han gör det i en proposition där han inte har någonting i övrigt att föreslå om den saken. Propositionen innefattar alltså helt olika typer av texter, så att man inte riktigt vet vad riksdagen har beslutat och inte beslutat.

Men låt det problemet vara så länge. Jag ställer bara den raka frågan: Överensstämmer Bertil Fiskesjö's mening med statsrådet Petris? Eller har Bertil Fiskesjö en annan mening? Om han har en annan mening än statsrådet Petri och kanske tycker att statsrådet går litet väl hårt fram mot domstolarnas krav på att få fram uppgifter i framtiden, har Bertil Fiskesjö i så fall lyckats dölja denna sin mening med stor framgång, för den framskyntar inte någonstans i betänkanudet eller i hans anförande.

Slutligen till frågan om sekretessområdet och offentligheten – kampen mellan sekretess och offentlighet, så att säga. Utgången av den beror inte så mycket på hur många lagar och paragrafer som går åt det ena hållet eller åt det andra, utan den beror i väldigt hög grad på hur huvudmassan av uppgifter vid offentliga myndigheter förändras. Nu vet vi sedan många år att det sker en väldig tillväxt av antalet uppgifter. Följaktligen betyder det att det också förekommer en avsevärd tillväxt i fråga om antalet sekretessbelagda uppgifter. Det handlar om myndigheter som expanderar och som jobbar på sådana områden.

Ta t. ex. försäkringskassorna! Enligt den nya sekretessförordning som regeringen nyligen gav ut behöver allt underlagsmaterial hos försäkringskassorna inte ens registreras. Det är fullständigt oätkomligt. Det ligger utanför offentlighetsprincipens tillämpning, och jag frågar: Är det en tillfredsställande tendens?

Anf. 110 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Bara ett par synpunkter.

Det är klart att det avgörande måste vara om det finns rimliga sekretessgrunder eller ej. Det är detta man måste ta ställning till. Om sedan en verksamhet som man av sakliga skäl anser skall vara sekretessbelagd expanderar, kan man naturligtvis pröva frågan om man möjligen har tagit fel vad gäller sekretessgrunderna, men själva tillväxten är annars inget särskilt skäl för att ändra på bestämmelserna.

Sedan kan jag gärna hålla med Jörn Svensson om att vi inte minst genom olika mediatekniker, användningen av datorer osv. har fått nya problem på det här området. De har också varit föremål för utredning. Utredningsmaterial är ute på remiss, och vi får så småningom ta ställning till det också.

Jörn Svensson envisas med att fråga om utskottet ställer sig bakom ett uttalande av föredragande statsrådet. Uppriktigt talat förstår jag inte vad han avser med den envisheten. Kanske är det för att dölja att han egentligen inte på någon punkt haft någonting att invända mot min redovisning av de frågor som vpk tagit upp i sin motion.

Jörn Svensson, som läser många propositioner, vet säkert att det ideligen förekommer att ett statsråd i anslutning till en fråga gör allmänna reflexioner och säger: Nu har vi den här lagstiftningen, och vi får se hur den verkar – det kan bli anledning att ompröva den när vi får större erfarenhet av den osv. Och det kan det naturligtvis bli.

Vad riksdagen ställer sig bakom genom sitt beslut här i dag om man följer utskottsmajoriteten är, när det gäller statistiksekretessen, den lagstiftning som gäller och ingenting annat. Är det så att regeringen kommer på att man vill föreslå riksdagen en förändring av den lagstiftningen, får man bekväma sig till att lägga fram en ny proposition. Sedan får vi diskutera den och ta ställning när den dagen kommer.

Anf. 111 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det är märkligt vad det skall vara svårt för ordföranden i konstitutionsutskottet att uttala någon politisk mening i en väsentlig fråga på offentlighetsområdet som hör till utskottets kanske viktigaste uppgifter att vårda.

Om ett statsråd i en proposition som ni behandlar gör värderingen att han, om uppgifter av ett visst slag begärs fram i större utsträckning av domstolarna, kan tänka sig att ta det som utgångspunkt för att skärpa sekretessen för de uppgifterna – då kan väl ändå konstitutionsutskottets ordförande ha någon mening om detta? Han har väl någon mening om huruvida en sådan slutsats som statsrådet Petri drar är bra eller dålig? Han har väl någon uppfattning om var han står i sakfrågan? Eller skall statsrådet Petris värdering bara få passera opåtalad?

Jag tycker att statsrådets Petris värdering är oroande och felaktig. Under alla omständigheter skall man försöka att ha någon uppfattning om den. Vi skall ju ändå bevaka och vårda så att grundlagsprinciperna inte onödigtvis inskränks genom tillämpningen.

Hur ser ni på det här? Ni har väl någon åsikt i frågan? Ni har väl diskuterat den eller bytt några ord om den?

Så återkommer jag än en gång till den fortfarande obesvarade frågan om 20 och 21 §§ i 9 kap. Varför skall uppgifter i jämställdhetsärenden vara underkastade olika sekretessregler och skaderekvisit beroende på om de förekommer på den ena myndigheten eller den andra? Varför har ni släppt igenom det förslaget? Hur kommer det sig att ni godkänt det? Finns det något hemligt övervägande bakom, som vi vanliga, fåkunniga ickejurister inte förstår oss på? Vad gäller det? Även här har väl Bertil Fisksjö någon mening?

Sedan till frågan om sekretessproblemet och offentlighetsprincipens utveckling i största allmänhet och tendenserna där. Jag tror att man kan få en lekmanamässig men samtidigt lärorik bild av det hela om man läser regeringens nya sekretessförordning, utfärdad den 19 juni 1980. Där räknas det nämligen upp en mängd intressanta ting.

Alla kan se vilka väldiga massor av sakuppgifter på förvaltningarna, vilken ofantlig mängd material inom stora sektorer av samhället som inte ens behöver diarieföras eller registreras och som alltså är undandragen offentlighetsprincipens taktik. Om man sedan ser efter hur mycket som är sekretessbelagt, finner man att det i inte mindre än 93 punkter uppräknas uppgifter på de mest skilda områden – nästan alla områden som en medborgare kommer i beröring med – där det råder omfattande sekretess.

Då måste vi väl ändå ställa oss frågan: Behöver vi all denna sekretess? Att sekretess behövs och att vissa former av sekretess t. o. m. är angelägna – när det gäller enskilda människors personliga förhållanden och skydd för personlig integritet – är vi från vpk:s sida de första att erkänna. Där har vi i regel inte, eller aldrig, opponerat oss.

Men det finns andra former av sekretess som bara är till för att myndigheterna skall slippa lämna ut handlingar eller som är till för att ge skydd åt speciella affärsintressen, som man tycker är så viktiga att man inte skall släppa fram några andra medborgare till material där sådana uppgifter finns.

Slutligen har vi den mycket oroande praxis som har utvecklat sig när det gäller datalagrade uppgifter. Där har ju riksdagen från början sagt att övergången till datasystem skall ske så, att man försöker vidga allmänhetens insyn och kontroll. Man skall alltså använda datortekniken på sådant sätt att offentlighetsprincipen gagnas, dvs. så att medborgarnas insyn och kontroll underlättas. Men här har vi gång på gång – senast i debatten om sekretesslagen – kunnat konstatera att så inte sker, utan att datorerna i själva verket används på ett sådant sätt att det vidgar sekretessen och ökar svåråtkomligheten för medborgarna, vilket egentligen strider mot grundlagen.

Det märkliga är att när man då tar upp en sådan fråga i samband med behandlingen av sekretesslagstiftningen, där det ju fanns ett helt kapitel som behandlade handlings offentlighet, så visar det sig att konstitutionsutskottet

inte ens har funderat över detta, utan väntar på vad en utredning skall komma med. Men denna utveckling har ju pågått väldigt länge, och det är märkligt att det ansvariga utskottet aldrig har kommit på det, aldrig har skaffat sig en bild av vad som händer ute på förvaltningarna. Och det säger inte någonting ens när statsrådet Petri, i samband med att han redogör för förhållandena inom vissa områden, erkänner att man f. n. inte har det ordnat så att allmänheten kan utöva sina författningsenliga rättigheter på det område han berör i den här propositionen. Men då är det väl ändå dags att reagera och se om utvecklingen inte håller på att springa förbi oss på det här området. Det är konstitutionsutskottets passivitet, brist på initiativ och brist på insikt i den problematik som håller på att utvecklas som oroar oss inom vpk, för med en sådan passivitet vet man ju inte riktigt vilka tendenser som kan drabba samhället i framtiden.

Utskottets hemställan bifölls med 295 röster mot 16 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 49 av Lars Werner m. fl. 3 ledamöter avstod från att rösta.

2 § Vissa kyrkliga frågor

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1980/81:5 om vissa kyrkliga frågor.

Anf. 112 MARGARETA ANDRÉN (fp):

Herr talman! Tillsammans med Marianne Wahlberg har jag väckt en motion om de svårigheter som hänger samman med begravning av invandrare. Det är nämligen ett tilltagande problem i vårt land.

På grund av invandringen har vi fått ett stort antal främmande trossamfund, som ofta vart och ett har sina speciella behov och önskemål i samband med begravningar.

Religionssociologiska institutet i Stockholm har kartlagt de olika trossamfundens och deras olika behov beträffande t. ex. gravdjup, tvagning, ceremonier och begravningsplats. Som tidigare ledamot av invandrarutskottet och kyrkogårdsnämnden i Stockholm kom jag ofta i kontakt med de problem som hänger samman med begravning av invandrare.

Det finns f. n. ingen regional myndighet som kan ta ansvar för begravning av främmande trosbekännare, och man har t. o. m. på några orter kunnat skönja ett visst motstånd från församlingarna att ombesörja sådana begravningar. Det är ju de enskilda församlingarna som nu har ansvaret, men de saknar i stor utsträckning resurser att klara detta ansvar. Därför behövs det en långsiktig planering på det här området.

En invandrare med främmande religion kan råka ut för att ej få gravplats till en anhörig som avlidit. Begravningen måste kanske ske på en helt annan plats i landet, långt borta från släkten. För muslimer t. ex. finns f. n. begravningsplatser endast i Stockholm och Malmö. Muslimerna kan

Onsdagen den
19 november 1980

*Vissa kyrkliga
frågor*

nämligen ej tillåta att en anhörig begravs i vigd jord, och att genomföra begravningsceremonierna i ett kyrkorum som har kristna symboler är för dem stötande. Detta kommer att bli ett växande problem, då antalet muslimer i vårt land har ökat kraftigt de senaste åren och f. n. är omkring 36 000.

Hemtransporter av avlidna till andra länder vållar också kommuner och kyrkliga förvaltningar stora svårigheter och orsakar dessutom stora kostnader för samhället och för den enskilde. Man borde därför överväga om inte staten skulle kunna bidra ekonomiskt när det gäller vissa invandrarbegravningar, eftersom det är staten som är ansvarig för invandringen.

Medelåldern för invandrarna är f. n. visserligen ganska låg. Men om några år måste samhället ha en färdig plan för hur denna för invandrarna så viktiga fråga skall kunna lösas tillfredsställande för alla parter. Men redan i dag är det ett aktuellt problem på många orter, som är stora invandrarkommuner. Vi har nämligen ca 8 500 invandrare som är över 65 år.

Vår motion har varit på remiss bl. a. till invandrarverket, som ställer sig positivt till motionen. Man säger bl. a. i sitt utlåtande att det kommer flyktingar till vårt land från allt avlägsnare länder och att detta kräver ökad uppmärksamhet vid planeringen för framtiden. Även Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund tillstyrker motionen.

Glädjande nog föreslår också konstitutionsutskottet att frågan utreds. Det råder dock ovisshet om huruvida den nu pågående utredningen om begravningsväsendet, som tillsattes i fjol av dåvarande kommunministern Bertil Hansson, hinner behandla den här frågan. Motionen är ju uppskjuten från vårsessionen. Eftersom utredningen om begravningsväsendet tydligen snart är klar, kan väl denna utredning inte heller få några tilläggsdirektiv.

Möjligen kan frågan – eventuellt med tilläggsdirektiv – hänskjutas till den nyligen tillsatta kommittén för översyn av frågor rörande invandringen och invandrarernas situation.

Jag förutsätter att regeringen ser till att frågan utreds fortast möjligt, och ansvaret för detta vilar väl på invandrar- och kommunministrarna.

Herr talman! Eftersom vi motionärer fått vår motion tillstyrkt är jag naturligtvis nöjd med svaret och yrkar bifall till konstitutionsutskottets hemställan i betänkande nr 5.

Anf. 113 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! I konstitutionsutskottets betänkande nr 5 för innevarande riksmöte behandlas vissa kyrkliga frågor. Bland dessa frågor finns också den som tas upp i vpk-motionen 1979/80:769. Frågan gäller den svenska statskyrkans skiljande från staten. I motionen yrkas att riksdagen begär hos regeringen att ett förslag om kyrkans skiljande från staten skyndsamt framläggs. Utskottet föreslår riksdagen att avslå motionen.

Den fråga som tas upp i motionen är ju en mycket gammal fråga, som vid åtskilliga tillfällen och i olika sammanhang varit föremål för behandling både i utredningar och i riksdagen. Historik över kyrka–stat–frågan i Sverige avstår jag från i detta anförande – jag har tänkt att det inte skulle bli så långt. Jag

hänvisar där till redogörelsen i det nu föreliggande utskottsbetänkandet och betänkningarna från föregående år. Beträffande vår motivering för kravet för kyrkans skiljande från staten vill jag dels hänvisa till vad vi säger i motionen, dels vill jag därutöver ge några egna synpunkter.

Som jag ser det, är kopplingen kyrka-stat i Sverige en företeelse som historiskt uppkom i samband med att Sverige bröt med den katolska kyrkan och bildade en evangelisk-luthersk nationell kyrka. I det sammanhanget såg den dåvarande statsmakten en möjlighet att till staten överföra stora delar av den egendom som låg under den katolska kyrkan och utanför statens kontroll. Man såg också en möjlighet för statsmakten att använda sig av kyrkan i nationellt politiska syften. Statskyrkan blev ett hjälpmedel för kungen och statsmakten att söka samla nationen mot förmenta yttre fiender till riket, och den blev ett medel för statsmakten att utöva en effektiv inre social kontroll över folket.

Särskilt viktig blev denna funktion i ofärdstider, då rikets centrala ledning krävde stora ekonomiska uppoffringar, ja, liv och blod av rikets medborgare. Det gällde att motivera folket att göra dessa uppoffringar under ledning av en ofta enväldig kung bakom vilken stod en liten men härskande och privilegierad klass. Denna motivation förankrades givetvis effektivare om folket ingavs den övertygelsen att kungen och överheten var av Gud, och vad de än gjorde så skedde det i den allsmäktiges namn.

En naturlig förlängning av denna statskyrkans samhällseliga funktion var att denna kyrka *ensam* förbehöll sig rätten att uttolka den heliga skrift. Försök av lekmän i den riktningen, och då i synnerhet försök att bilda frikyrkliga rörelser, var olagliga och underkastade lagens sanktion. Inslag i den sociala kontrollfunktionen var dels uppsikten över att folk i det svenska agrarsamhället gick till kyrkan, dels de årligen återkommande så kallade husförhören som var kopplade till dåtidens folkbokföring och flyttningsanmälan.

Statskyrkan hade också sin förlängning in i den sedan 1842 obligatoriska folkskolan i Sverige. Kyrkoherden var ända in på 1930-talet en självskriven ordförande i skolråden. Fram till det s. k. demokratiska genombrottet efter det andra världskriget ingick utanläxor i doktor Martin Luthers lilla katekes som en viktig och av de mera tröglärda eleverna fruktad del av undervisningen i den svenska folkskolan. I denna av den svenska statskyrkan sanktionerade skrift utlades i klartext att föräldrar och herrar var av Gud och att ifrågasätta dem eller sätta sig upp mot dem var att trotsa den allsmäktige.

Men det svenska samhället har förändrats. Agrarsamhället har ersatts av ett samhälle där bara omkring var tjugonde yrkesverksam får sin bärning direkt från jordbruket. Statskyrkans sociala kontrollfunktion är sedan länge bruten och existerar knappast längre. Allra tidigast bröts statskyrkans ensamrätt att uttolka den heliga skrift, och rätten att bilda frikyrkliga församlingar accepterades av statsmakten. Statskyrkans direkta inflytande över skolan har också avvecklats. Vad som finns kvar är en statskyrka till vilken man inte söker medlemskap genom att man har kommit till tro utan till

*Vissa kyrkliga
frågor*

vilken man föds. – I debatten om kollektivanslutningen tidigare i dag talades det också om hur man kom med i kyrkan.

Ekonomiskt står statskyrkan i en särställning till andra trossamfund genom att den har beskattningsrätt. Den har också kvar folkbokföringen, en verksamhet som knappast kan anses ha med religion att göra. Kvar hos kyrkan är också begravningsväsendet, som visserligen anses ha religiös anknytning – och har det inom alla religioner – men som också kan ha en icke religiös utformning i de fall då de som har avlidit har uttryckt en vilja härom medan de levde.

Herr talman! Som vi säger i vår motion syftar vårt krav på kyrkans skiljande från staten till att skapa jämlika förhållanden mellan olika trossamfund och inte till att tillfoga något samfund, inte heller svenska kyrkan, någon skada. Beträffande de praktiska arrangemangen i samband med skiljandet från staten är det regeringens uppgift att komma med förslag. Kan vi inte ansluta oss till de förslagen när de föreligger, återkommer vi. Vad det i dag handlar om är ett riksdagens ställningstagande till själva principfrågan. Ett sådant ställningstagande kan, som vi ser det, göras utan att pågående utredningar avvaktas. Därför yrkar jag bifall till motionen 1979/80:769.

Anf. 114 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! I det betänkande som vi nu behandlar har utskottet valt att sammanföra en rad kyrkliga spörsmål och behandla dem i ett sammanhang. Vi kan konstatera att det är ärenden som sammanhänger med principfrågan om relationerna stat–kyrka, angelägenheter av kyrkolagskaraktär samt spörsmål av annan karaktär.

Jag kommer här att bara uppehålla mig vid kyrka–stat–frågan, och när det gäller dess nuvarande läge vill jag hänvisa till den utförliga redovisning som har lämnats i betänkandet.

Efter 1979 års kyrkomöte utreds frågor om kyrkomötets ställning, befogenheter och sammansättning, om folkbokföringen och om begravningsverksamheten. Kyrkomötets utredningsnämnd har också utarbetat ett material som är avsett att läggas fram till nästa kyrkomöte. Det utredningsarbete som jag nämner har ansetts vara nödvändigt att utföra för att kyrka–stat–frågan skall kunna föras vidare. Utskottet anför att detta utredningsarbete enligt vad utskottet har erfarit är inne i sitt slutskede, varför riksdagen inte nu bör ta ställning i sak – ett ställningstagande redan nu skulle dessutom slå undan grunden för den strävan som funnits i kyrka–stat–frågan ända sedan 1950-talet, nämligen att nå samlande och breda lösningar.

Beträffande spörsmålen om översyn av lagen om prästval och om val av kyrkvärd och frågor som hör samman med begravning av invandrare intar utskottet en mycket positiv ställning till vad motionärerna har anfört. Å utskottets vägnar inkasserar jag den tacksamhet för utskottets behandling av berörda ärenden som Margareta Andrén här framförde.

Herr talman! Jag vill avslutningsvis yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan i dess betänkande 1980/81:5.

Anf. 115 HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Det råder enighet inom utskottet, och jag vill genom mitt inlägg markera denna enighet. En rad utredningar på detta område är så gott som färdiga, och åtminstone de av oss som är utredningsmän på området skulle väl känna oss överkörda, om vi nu begärde att regeringen skulle skyndsamt lägga fram sina förslag för oss innan utredningarna ens har hunnit publiceras.

Låt mig, i anslutning till den debatt som fördes här före middagspausen, tillägga att en fråga som man där efterlyste faktiskt ligger i en av dessa utredningar. Man tog upp frågan om kungens tro. Den frågan har genom de direktiv som Bertil Hansson på sin tid utfärdade för kyrkomötesutredningen blivit föremål för behandling inom denna utredning. Den utredningen skall nämligen se på de övergångsbestämmelser som finns i den nuvarande regeringsformen, och dit hör frågan om kungens tro. Den reglerades i 2 § 1809 års regeringsform och i motsvarande bestämmelser i successionsordningen. Frågan prövas nu – jag säger detta för att ingen skall förledas att väcka en motion i ärendet, i varje fall inte innan prövningen har genomförts.

Anf. 116 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Bengt Kindbom sade ungefär detsamma som står i utskottsbetänkandet, nämligen att det inte finns anledning för riksdagen att ta ställning i sak. Men vad som krävs i vår motion är att riksdagen – och det pläderade jag för nyss – skall ta ställning i princip till att skilja kyrkan från staten. Det gör man i och med att man kräver att regeringen skall lägga fram ett förslag i den riktningen så fort det är möjligt att göra det. Det är det vi kräver – ingenting annat.

Hilding Johansson sade att utskottet är enigt och att ledamöterna där är färdiga med sina ställningstaganden men att man ville avvakta utredningarna. Jag vill då ställa frågan: Råder det enighet i princip om att kyrkan skall skiljas från staten? I så fall skulle det inte föreligga något hinder för att fatta ett sådant principbeslut redan i dag. Däremot kan man överlämna de praktiska arrangemangen i samband med ett skiljande av kyrkan från staten till regeringen att framlägga förslag om. Det kan vi uppenbarligen inte fatta beslut om i dag, eftersom vi inte har några sådana förslag på bordet.

Sedan tog Hilding Johansson upp en trosfrihetsfråga som inte har någon större räckvidd, eftersom den bara rör en enda familj här i landet, nämligen kungafamiljen. Det sägs faktiskt i regeringsformen att den skall omfatta en viss tro, nämligen den evangelisk-lutherska, och inte vilken tro som helst där heller, utan såsom den framläggs i den augsburgska bekännelsen. Det pågår en utredning om att även kungen skall få sin trosfrihet. Jag har absolut ingenting emot, även om jag är republikan, att trosfriheten utsträcks den lilla biten. Men vi vill också ha en jämlikhet mellan trossamfundet, och det får vi om vi godtar förslaget i motionen om att kyrkan i princip skall skiljas från staten.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls med 295 röster mot 19 för motion 1979/80:769 av Lars Werner m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Chile

Mom. 2-5

Utskottets hemställan bifölls.

3 § Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande

1980/81:6 om ändring i ersättningsstadgan för riksdagens ledamöter (förs.
1980/81:5)

Skatteutskottets betänkande

1980/81:6 om vissa informationsfrågor, m. m.

Justitieukskottets betänkanden

1980/81:2 om vittnesförhör med psykologer

1980/81:3 om forumregler för mål om krav på obetalda vattenavgifter

Utrikesutskottets betänkanden

1980/81:1 om verksamheten inom Europarådet

1980/81:2 om verksamheten inom Nordiska rådet

Vad utskotten hemställt bifölls.

4 § Chile

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1980/81:3 om Chile.

Anf. 117 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Inledningsvis lämnar vi i vår motion som handlar om bojkottåtgärder mot Chile en beskrivning från i våras över situationen i Chile. Vi säger att Chile är ett kapitalismens övningsfält. På detta övningsfält testas de mest reaktionära ekonomiska teorier. Det är teorier som har skärpt en orimlig ekonomisk ordning, som för chilensarna har betytt arbetslöshet, hög inflation och för många ren misär. Det var dessa teorier som Svenska akademien ansåg vara värda Nobelpris när den gav det priset till Milton Friedman. Befolkningen i Chile har alltsedan militärkuppen 1973 fått lida svårt under terror, svält, tortyr, förtryck och "försvinnanden". Åtskilliga är de chilenska familjer som saknar någon anhörig som har tagits om hand av myndigheterna för att sedan bara försvinna. Många har gjort motstånd. Många har tvingats i exil. Många har kommit till vårt land.

Sedan vi skrev detta som inledning till motionen har situationen ytterligare förvärrats. Det är faktiskt glädjande att se att man i utskottets betänkande håller med om detta. Utskottet håller med om att förhållandena i Chile i

väsentliga avseenden har förvärrats under året. Rättstryggheten har ytterligare satts ur spel, bl. a. genom godtyckliga frihetsberövanden. Uppgifterna om att tortyr förekommer synes vara välgrundade, skriver man i utskotts-betänkandet. Ingripandena mot den redan tidigare hårt förföljda och kringskurna fackföreningsrörelsen har fortsatt. Många hundra personer togs i förvar i samband med firandet av första maj i år. Undantagstillstånd råder.

För att riktigt kväsa oppositionen och markera sin cyniska inställning till demokratin ordnade juntan på årsdagen av mordet på Salvador Allende en folkomröstning om konstitutionen. Det var en omröstning med ett alternativ, som i praktiken gör Pinochet till diktator i ytterligare 16 år.

Utskottet säger på s. 2 i betänkandet:

”Diktaturen i Chile har under det gångna året uppenbarligen ytterligare befäst sin ställning. Förtrycket har hårdnat. Det finns enligt utskottets mening all anledning för Sverige att vidhålla sitt avståndstagande från regimen både i ord och handling.”

När det gäller orden ser det ganska bra ut i årets *betänkande*, om man jämför med tidigare betänkanden. I ord är man relativt duktig på att ta avstånd. Men var är handlingen, som enligt utskottet också är nödvändig? Jo, utskottet säger att Sverige försöker styra långivning och bidragsgivning inom de internationella organen. Det betyder att Sverige med sin 0,8 % rösträtt i IDB piper till litet grand. Från regeringshåll har man däremot inte, så vitt jag förstår, några som helst tankar på att utträda ur IDB, speciellt inte sedan SAF och Curt Nicolín nu har talat om att det är oerhört viktigt att vi är kvar i banken.

Utskottet hävdar att en bojkottåtgärd inte har någon utsikt att vinna någon internationell efterföljd och att FN:s säkerhetsråd inte kommer att besluta om bindande sanktioner mot Chile. Därför är det ingen idé att vi vidtar några aktioner, och därmed avstyrker utskottet vår motion.

Detta är ett uttryck för den vanliga, hållningslösa politiken från regeringshåll, där man kryper bakom åtgärder från andra, aldrig tar ett initiativ till en bojkott eller markering. Det finns flera sådana här frågor på det utrikespolitiska området.

Att moderaterna inte tänker lyfta ett finger för att visa solidaritet med Chiles folk kan man begripa. Det är helt logiskt. Det är ingen som väntar sig någonting annat. Men, herr talman, var är socialdemokraterna? Var är socialdemokraternas stolta paroller om solidaritet med Chile? Var är den konkreta handling som borde finnas här? Dessa frågor är berättigade med tanke på allt prat om solidaritet som man får höra av socialdemokraterna ute i landet, bl. a. på kuppdagen den 11 september och den 18 september, då Chile firar nationaldag. Var finns ni? Varför finns det inte någon markering i detta betänkande? Varför finns det inte någon reservation eller ens ett särskilt yttrande? Det är ynkligt.

Många företrädare för socialdemokratin talar varmt om sitt samband med chilenska LO, CUT. Socialdemokraterna uppträder också gärna tillsammans med CUT i olika aktioner ute i landet. CUT har nu bett om följande:

Öppet tillbakavisande av juntans representanter, varhelst de uppträder; nej till samarbete med diktaturens administrativa, akademiska eller politiska institutioner;

nej till varje regerings- eller bankhjälp eller lån till diktaturen;

vägran att ingå på några som helst förhandlingar om juntans utrikes-skuld;

nej till allt tekniskt bistånd till juntan;

total bojkott av all lastning av vapen och ammunition till juntan.

I den sista punkten, som vi verkligen kunde begära att det togs initiativ för att följa upp, vill man få till stånd tidsbegränsade bojkotter, med konkreta målsättningar, av juntans utrikeshandel, både export och import t. ex av koppar. Det kunde ni åtminstone ha uttalat er för.

Jag bor i Hallstahammar, och där finns det många chilensare. Många är partikamrater till mig, dvs. medlemmar i det chilenska kommunistpartiet och socialistpartiet. Jag sammanträffar ofta med dem och diskuterar situationen i deras hemland, och vi genomför tillsammans olika aktioner för solidaritet. Det gör också socialdemokraterna på orten. Skall jag nu åka hem och tala om för dem att socialdemokraterna i riksdagen struntar i CUT:s begäran om hjälp, att de struntar i vår motion och att de inte tänker lyfta ett finger för att visa sin solidaritet med det chilenska folket? Är det detta besked jag skall lämna? Det vore roligt om jag kunde få svar från socialdemokratin.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vår motion nr 358.

Anf. 118 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Förhållandena i Chile har flera gånger tidigare debatterats i kammaren, och när utrikesutskottet har lagt fram sina betänkanden i frågan har det varit ett enigt utskott bakom desamma.

Förra året när utrikesutskottet tog ställning till motionerna från vpk om förhållandena i Chile fanns det anledning att se något ljusare på förhållandena därstädes. Därmed är inte sagt att utskottet inte med eftertryck reagerade mot det påtagliga åtsidosättande av de mänskliga rättigheterna i landet, om vilket åtskilliga vittnesbörd fanns. I år har utskottet – Hans Petersson redovisade detta – i sin bakgrundsteckning av förhållandena i Chile inte kunnat göra liknande bedömningar. Tvärtom har vi konstaterat att förhållandena i Chile under det senaste året kraftigt förvärrats. Godtyckliga frihetsberövanden och bortförande av människor till ibland okända och ofta avsidens belägna platser tillämpas, och människor kan numera hållas i förvar i upp till 20 dagar utan rättsligt beslut och utan att anklagelse preciseras. Det fackliga arbetet har ytterligare försvårats, och undantagstillstånd råder. Hans Petersson har i övrigt refererat utskottets uppräknade missförhållanden.

När vi nu i ett enhälligt utskottsbetänkande – jag understryker att alla partier i utskottet står bakom det – föreslår att riksdagen skall avslå motion 1979/80:358, innebär det inte att inte utskottet starkt tar avstånd från de övergrepp mot mänskliga rättigheter som förekommer i landet och som också redovisas i bakgrundsteckningen. I motionen yrkas emellertid att

Sverige först i världen skall ta initiativ till bojkott mot regimen i Chile och framlägga förslag som stoppar svenska företags kapitalexport till landet samt i övrigt verka för ett fördömande av Chileregimen i internationella sammanhang.

Man måste här peka på det motstånd som Sverige alltid gett uttryck för när det gäller bistånd och lån till Chile från internationella organ för att därmed bl. a. minska resursflödet till landet i fråga. Under flera år gavs heller inget lån till Chile från Världsbanken, och det är beklagligt – det säger jag gärna – att vi inte lyckas i våra strävanden att motverka en sådan långivning. Men att vi själva skulle verkställa en bojkott mot Chile ligger, som utskottet tidigare påpekat i många olika sammanhang, inte i linje med den praxis som vårt land tillämpar när det gäller bojkottåtgärder, nämligen att sådana åtgärder inte skall vara ensidiga, utan att de, för att få verkan, måste vara beslutade av FN:s säkerhetsråd och därmed internationellt accepterade. Då kan de göra verkan. Vi har också gjort den bedömningen – nu liksom tidigare – att det är osannolikt att FN:s säkerhetsråd skulle besluta om bindande sanktioner mot Chile. Utskottet har alltså inte härvidlag ändrat sin uppfattning.

Så till kravet i motionen om att Sverige i internationella sammanhang skall verka för ett fördömande av Chilejuntan och motarbeta den vid varje tillfälle. Jag relaterade här vårt agerande när det gäller bistånd och lån, men därtill har regeringen åtskilliga gånger och i kraftiga ordalag givit uttryck åt sitt fördömande – och det tycker jag att Hans Petersson skulle erkänna. Alldeles särskilt har detta varit fallet efter den beryktade folkomröstningen om den chilenska konstitutionen. I utskottets betänkande refereras en del av utrikesministerns tal inför den chilenska landsorganisationens utlandskommitté nu i höst. I praktiskt taget alla internationella sammanhang där Chilefrågan kommer upp spelar Sverige en konstruktiv och pådrivande roll för att åstadkomma fördömande – alltså tvärtemot vad Hans Petersson här sade. Låt mig erinra om att för snart två år sedan lade Sverige i FN fram en resolution, vilken sedermera antogs av generalförsamlingen och i vilken Chile uppmanades att på område efter område ändra sin inställning till de mänskliga rättigheterna och åstadkomma andra förhållanden i landet. Resolutionen har inte haft någon verkan, vilket tydligt kom till uttryck bl. a. i samband med folkomröstningen. Vid denna, som säkrat Pinochet praktiskt taget enväldig makt under kanske hela hans livstid, förekom de mest grava brott mot vad som kan karakteriseras som demokratiska val.

Kanske visas vårt medlidande med det chilenska folket mest tydligt av de insatser som vårt land gör när det gäller att ta emot de chilenska flyktingarna och på olika sätt agera för att hjälpa dem som är förtryckta i Chile. Utskottet har också redovisat detta i sitt betänkande.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag i betänkandet nr 3.

Anf. 119 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Jag har fått en upprepning i princip av vad som står i utskottsbetänkandet. Jag sade ju också att detta var en förbättring gentemot

Chile

den förra behandlingen av vårt krav om bojkott. Nu erkänner man att situationen har förvärrats. De tongångarna har inte hörts under senare delen av 1970-talet.

Det är många ord, och kan tyckas vara många handlingar, som Ingrid Sundberg nu refererar. Men var är det konkreta? Vilka är bojkottåtgärderna som begärs av CUT och av Salvador Allende-kommittén, som ju är en socialdemokraternas broderparti närstående organisation? Det konkreta finns inte alls. Det pratas om att man verkar för att förändra i olika internationella sammanhang. Men när vi för debatter om IDB o. d. hörs inte alls de tongångarna. Då skall man fylla på valuta och då skall man vara kvar i IDB. Vi får ju leva ett Herrans liv med handelsministern för att få honom att förstå att detta är en politisk fråga. Från högerns sida ser man det närmast som reklampengar för den svenska industrin, och det vill man inte röra. Det är verkligen fråga om en dubbelbottnad inställning.

Jag efterlyser fortfarande ett uttalande från socialdemokraterna. Det vore bra om någon av dem kom fram här och talade om hur de ställer sig till dessa frågor.

Anf. 120 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Utrikesutskottet fattar sina beslut, och när besluten är eniga står samtliga partier bakom dem.

Sverige måste ha en fast utrikespolitik, och till en fast utrikespolitik hör att det finns kontinuitet. Vi har regler, som delvis har tillkommit genom praxis men som finns uttalade, inte minst från utrikesutskottets och därmed riksdagens sida. Som grund för svenska bojkottåtgärder skall ligga beslut i FN:s säkerhetsråd. Avsteg från den principen har gjorts en enda gång, och då fastslog också riksdagen att det var ett unikt tillfälle.

Jag skall kanske säga till Hans Petersson att krav på bojkottåtgärder kommer inte bara från vänsterpartiet kommunisterna i riksdagen. De kommer från olika organisationer – och från vpk – också när det gäller andra länder och andra missförhållanden ute i världen. Vi har våra principer, och jag har redogjort för dem.

Herr talman! I övrigt ber jag att få hänvisa till de anföranden som har hållits i den här frågan tidigare, under andra sessioner.

Anf. 121 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Som jag inledningsvis sade vet jag ungefär var moderaterna och den borgerliga regeringen står i den här frågan, och det har jag fått ytterligare bekräftat. Eftersom ingen ytterligare har begärt ordet får alltså Ingrid Sundberg från moderaterna vara talesman för socialdemokraterna. Det är anmärkningsvärt att de inte själva har en röst i den här frågan utan kryper bakom den borgerliga regeringens vanliga passivitet.

Utskottets hemställan bifölls med 289 röster mot 17 för motion 1979/80:358 av Lars Werner m. fl.

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1980/81:4 om biblar till Sovjetunionen.

Anf. 122 FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Jag skall inte hålla något längre begravningstal över motion nr 476, som avstyrkts av utrikesutskottet i det föreliggande betänkandet. Motionen behandlar spridandet av kristen litteratur i Sovjetunionen.

Vi har i år framställt samma motionsyrkande som vi fört fram de senaste tre fyra åren, nämligen att riksdagen hos regeringen hemställer om åtgärder för att förmå FN att verka för att ge Sovjetunionens medborgare tillgång till biblar och kristen litteratur.

På grund av att utskottet är enigt är det inte lönt att plädera mer ingående i frågan. Jag har emellertid begärt ordet, herr talman, för att till protokollet läsa in några meningar i utskottets skrivning, som jag tycker på ett korrekt sätt beskriver den situation som råder i Sovjet. Utskottet anför följande:

”Sovjetunionens författning garanterar medborgarna religionsfrihet. Samtidigt heter det i författningen att utövandet av denna rättighet inte får inkräkta på samhällets intressen.

Denna bestämmelse avspeglar ett fundamentalt drag i det sovjetiska statskicket, nämligen att ingen kraft – politisk, religiös eller kulturell – tillåts konkurrera med det kommunistiska partiet, som har monopol på all väsentlig åsiktsbildning. Detta är i själva verket en grundprincip för det sovjetiska samhället. Om systemet inte medger fri opinionsbildning är det beklagligtvis följdriktigt att makthavarna anser sig behöva sätta gränser för tillförseln av litteratur som kan användas för en sådan opinionsbildning.”

Det är klara verba, herr talman! Det är en talande beskrivning över det människoförtryck som råder i en förkastlig diktaturstat.

Jag tycker det är synd att utskottet med en så utomordentligt stark skrivning ändå inte har kunnat tillstyrka denna motion. Jag framförde också dessa synpunkter vid utskottsbehandlingen av motionen. Man jag är tacksam för den mycket starka skrivning som jag nu har läst in till protokollet och återkommer, herr talman, till den här frågan nästa år, om jag är kvar i riksdagen då.

Utskottets hemställan bifölles.

Onsdagen den
19 november 1980

*Erkännande av
Demokratiska
sahariska arab-
republiken m. m.*

6 § Erkännande av Demokratiska sahariska arabrepubliken m. m.

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1980/81:5 om erkännande av Demokratiska sahariska arabrepubliken m. m.

Anf. 123 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Den motion som nu är föremål för behandling gäller svenskt erkännande av Demokratiska sahariska arabrepubliken samt att Sverige i FN verkar för organisationens erkännande av nämnda arabrepublik.

Tre eller fyra år har denna fråga varit uppe i riksdagen, och vid varje tillfälle är det vpk som aktualiserat den. De argument för ett erkännande som vi redovisat är fortfarande lika aktuella och har dessutom förstärkts sedan riksdagen diskuterade frågan för ett år sedan. I december 1979 hade Demokratiska sahariska arabrepubliken erkänts av 34 länder. I dag är det 43 länder som har erkänt republiken. Men fortfarande saknas Sverige bland dessa länder.

Utskottet redovisar i dag som tidigare de principer som skall gälla för att erkänna ett land. Vi från vpk anser att dessa principer är tillämpliga i det nu aktuella fallet. POLISARIO behärskar nio tiondelar av Västsaharas territorium.

Utskottet säger att stridigheterna måste få ett slut och en fredlig lösning åstadkommas. Ett svenskt erkännande av Demokratiska sahariska arabrepubliken kan påskynda detta.

Jag skall inte, herr talman, förlänga debatten och upprepa tidigare starka argument för ett erkännande. De argumenten finns dokumenterade i riksdagens protokoll från 1979, 1978 och 1977.

Jag yrkar bifall till motion 181.

Anf. 124 STURE KORPÅS (c):

Herr talman! Som Bertil Måbrink sade så förelåg de två nu aktuella yrkandena i vpk:s motion 181 också i fjol. De behandlades då av utskott och kammare. Utskottet har samma utgångspunkt nu som då för sitt svar, och det finns knappast anledning att upprepa förra årets ganska långa meningsutbyte i kammaren.

Jag vill emellertid understryka, att enligt utskottets mening måste alla ansträngningar göras för att nå en förhandlingslösning i frågan om Västra Sahara. Landets framtidsfrågor kan bara lösas i överensstämmelse med dess folks fritt uttalade önskemål. Vi har senast i höst i FN röstat för en resolution, som betonar det västsahariska folkets rätt till självbestämmande. Resolutionen välkomnar också de ansträngningar som görs inom den afrikanska enhetsorganisationens ram för att nå en förhandlingslösning. Den uppmanar också Marocko att avbryta sin ockupation och delta i fredsprocessen.

När det gäller vpk:s yrkande om att Sverige skall erkänna Demokratiska sahariska arabrepubliken, hänvisar utskottet som tidigare i sådana här fall till de principer som tillämpas vid erkännande av stater. Jag behöver inte upprepa dem här. De finns preciserade i utskottsbetänkandet. Utskottet kan

alltså inte finna att Demokratiska sahariska arabrepubliken uppfyller de kriterier som gäller för erkännande. Den behärskar inte hela det sahariska området. Såväl regering som folkrepresentation torde dessutom normalt sammanträda på algeriskt område.

För att det inte skall bli något missförstånd vill jag emellertid än en gång understryka att vi erkänner – och i FN och i andra sammanhang hävdar – det västsahariska folkets rätt att bestämma över sin egen framtid. Det har i dag inte den möjligheten.

Vi måste visa förtroende för Förenta nationernas och den afrikanska enhetsorganisationens strävanden att nå en lösning med utgångspunkt i folkets självbestämmanderätt. Den dag den fulla friheten kommer, då skall den regering som uppstår ur folkomröstning och fria val kunna räkna med vårt stöd. Det mesta talar för att den regeringen kommer att utgå ur den rörelse vi mest känner under namnet POLISARIO. Det västsahariska folkets frihetskamp är värd vår beundran. Detta folk förtjänar att dess framtid bestäms av folket självt inom egna gränser, inte av andra i främmande huvudstäder.

Därmed, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 125 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Det västsahariska folkets långa kamp förtjänar faktiskt också ett svenskt erkännande, Sture Korpås. Jag sade tidigare att ett sådant erkännande skulle påskynda det som vi alla önskar, nämligen att få ett slut på stridigheterna. Jag tror att ett svenskt erkännande skulle bidra till att förkorta det lidande som det västsahariska folket nu utsätts för.

Sture Korpås säger att Sverige har vissa principer när det gäller erkännande av en stat. Nu får man inte driva de principerna in absurdum. Ett faktum är – det kan inte ens utrikesutskottet förneka – att POLISARIO, som företräder det västsahariska folket, behärskar nio tiondelar av Västsahara.

På tal om principerna måste jag påminna Sture Korpås om hur det var med Belgiska Kongo, det nuvarande Zaire, i början av 1960-talet. I det fallet kom det svenska erkännandet ganska snabbt, trots att den regim man erkände faktiskt inte hade kontroll över hela Belgiska Kongo. Men snabbheten i erkännandet den gången kanske berodde på att det gällde en konservativ regim som fanns i landet men som inte hade kontroll över hela territoriet.

I Västsahara är det fråga om en progressiv regim, och då går det trögt – det tar genast längre tid att erkänna en sådan regim.

Utskottets hemställan bifölls med 292 röster mot 17 för motion 1979/80:181 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

*Erkännande av
Demokratiska
sahariska arab-
republiken m. m.*

Onsdagen den
19 november 1930

*Baltiska invand-
rades dubbla med-
borgarskap*

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1980/81:6 om baltiska invandrades dubbla medborgarskap.

Anf. 126 MÅRTEN WERNER (m):

Herr talman! Jag kan glädja kammarens ledamöter med att jag inte tänker begära votering, så ni kan stanna på era rum, om det är trevligare där.

Annars är ärendet rätt allvarligt, måste jag nog säga – i synnerhet för mina borgerliga systrar och bröder. Det dubbla medborgarskapet för balterna är en fråga som vi har kämpat med i 20 år på den borgerliga sidan, och man känner igen en och annan motionär bland de namn som finns under utskottets betänkande.

Därför är det litet förbluffande att när de borgerliga nu äntligen har majoriteten och därmed makten, sviker modet att fullfölja de goda ambitionerna då det gäller denna utomordentligt förnämliga folkgrupp, balterna, som betytt så mycket för oss sedan kriget. Balterna är verkligen värda en gård av tacksamhet, och den kunde ta sig synbarligt uttryck i att man t. ex. biföll den motion som föreligger.

Vi har 40 000 balter i Sverige, men det gäller inte bara dem utan också de 600 000 som finns på andra håll i världen, som har precis samma problem som de våra, att de får dras med ett medborgarskap som de aldrig haft och aldrig accepterat.

Måste man verkligen vara balt själv för att kunna begripa hur det känns, med oro och förnedring, att behöva begära frihet från ett medborgarskap som man aldrig haft och aldrig velat acceptera?

Utskottet skriver att det går bra att begära befrielse från det sovjetiska medborgarskapet osv. Men om man sätter sig litet in i situationen visar det sig att det inte är så enkelt. Jag tycker att man under alla dessa år borde ha mött tillräckligt många politiska flyktingar och upplevt deras längtan till och fruktan för det gamla hemlandet.

Utskottet menar att problemet med det dubbla medborgarskapet är en bilateral fråga. Regeringen har sedan flera år tillbaka haft samtal med Högsta Sovjet i den här frågan, och man har föreslagit förhandlingar. I betänkandet står att det i mars 1980 meddelats att man från Sovjetunionens sida inte längre var intresserad av att föra sådana förhandlingar. Utskottet skriver emellertid att förhandlingsmöjligheterna inte kan anses uttömda. Men det är just jämnt vad de är, herr talman, för den 1 juli 1979 trädde de nya sovjetiska medborgarskapslagarna i kraft. De anger klart och tydligt att man inte accepterar något dubbelt medborgarskap. Är man Sovjetmedborgare så förblir man det, var man än hamnar i världen sedan. I artikel 8 i medborgarskapslagen står det nämligen: "Person som är sovjetisk medborgare erkännes icke inneha medborgarskap i främmande stat." Punkt och slut. Så är det alltså.

Vi vet också att detta inte bara gäller dem som en gång har utvandrat från Baltikum, utan det gäller även deras barn. Och det gäller för evigt, om de

exempelvis har estniska föräldrar som ursprungligen kommit från Baltikum och där fått sitt medborgarskap.

Utskottet anser vidare att detta inte är något ärende för Förenta nationerna. Men vart skall vi då vända oss, när det nu inte går att komma fram bilateralt? Skall vi verkligen lämna frågan? Skall vi resignera? Frågan har FN-dignitet i högsta grad. Det som gäller för andra liknande frågor – frågan om att återsamla familjen, rätten att lämna sitt hemland för ett annat land osv. – måste väl ligga i linje också med den här frågan, som handlar om rätten att avsäga sig ett påtvingat medborgarskap i det land där man fått det, så att man slipper ta det medborgarskapet med sig till sitt nya hemland. Det borde vara svårt att bestrida att dessa rättigheter är näraliggande och att den här frågan har FN-dignitet. Jag hoppas verkligen, herr talman, att utrikesutskottet skall beakta detta när en liknande motion kommer upp till behandling nästa gång.

Jag ber att få yrka bifall till motion 1979/80:182.

Anf. 127 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Utan att på något sätt skilja mig från min partibroder när det gäller att beklaga de förhållanden som råder beträffande det dubbla sovjetiska medborgarskapet tycker jag ändå att det finns skäl att redovisa de delar av utskottets skrivning som Mårten Werner inte tog upp här. Jag vill då först peka på det faktum att det inte erbjuder några större svårigheter för den enskilde personen att bli befriad från sitt sovjetiska medborgarskap, men det är kanske än viktigare att bemöta påståendet att det från regeringens sida inte har gjorts någonting.

Regeringen tog 1974 kontakt med den sovjetiska regeringen och lade fram ett förslag till avtal. Sovjet har emellertid inte velat fortsätta förhandlingarna om detta avtal. Mårten Werner och de övriga motionärerna föreslår att frågan skall tas upp i FN, och utskottet har då sagt att man inte är helt säker på att detta skulle underlätta lösningen av frågan. Min uppfattning är att det skulle försvåra den, och det är av den orsaken att vissa regler är fastställda i Förenta nationernas charta. Dit hör bl. a. varje lands suveräna rätt att bestämma över sin egen lagstiftning. Här är det ryssarna själva som bestämmer över sitt agerande och sitt förhandlande. Det är alltså en bilateral fråga, och jag kan inte se att ett försök att få upp frågan på FN:s dagordning på något sätt skulle kunna underlätta ett lösande av den.

Jag vill gärna säga att vi inte skall ge upp förhoppningen om att frågan skall kunna lösas. Jag tror trots allt att tiden kan bidra till att vi så småningom kommer att se en ljusning.

Det här är emellertid i stort en principiell fråga. Det är inte fråga om att den enskilde balten, bosatt i Sverige, skulle ha svårt att bli befriad från sitt sovjetiska medborgarskap. Det gäller balternas högst vällovliga önskan – och den förstår jag mycket väl – att det sovjetiska medborgarskapet automatiskt skall upphöra i och med att de blir svenska medborgare, är svenska medborgare eller föds till svenska medborgare i vårt land. För många kan det vara pinsamt att begära att det sovjetiska medborgarskapet skall upphöra.

Onsdagen den
19 november 1980

*Baltiska invand-
rares dubbla med-
borgarskap*

Däri ligger ju, som utskottet också skriver, ett erkännande av att man då så att säga har varit sovjetisk medborgare, vilket man inte velat vara.

Herr talman! Jag tyckte att Mårten Werners lovvärda anförande ändå fordrade en liten redogörelse för vad utskottet har gjort för bedömningar i denna fråga. Sedan tror jag att vi kan vara eniga om det beklagansvärda i att situationen är som den är.

Anf. 128 MÅRTEN WERNER (m):

Herr talman! Jag vill instämma i den senare delen av fru Sundbergs anförande, som jag tyckte var en god argumentering för motionen. Det måste vara mycket besvärligt för balterna, och vi kan naturligtvis inte sätta oss in i detta. 40 000 människor i det här landet skulle alltså vara tvungna att be om att bli befriade från ett medborgarskap som de aldrig har haft och aldrig har accepterat. Denna kränkning tycker jag inte att man skall låta denna förträffliga folkgrupp uppleva.

Jag sade, fru Sundberg, visst inte att ingenting har gjorts. Jag vände mig emot att ni fortfarande har förhoppningar när det gäller förhandlingarna med Sovjet. Att man i fjol skrev in i medborgarskapslagarna vad jag nyss läste upp – att man inte erkänner något annat medborgarskap än det sovjetiska – är ju orsaken till att förhandlingarna har avstannat. Då får man, enligt min mening, försöka finna en annan väg, för det är absolut inte möjligt att åstadkomma någonting på det bilaterala planet. Kan man föra upp frågorna om familjernas återförening, rätten att lämna ett land osv., på så hög nivå, borde man väl också kunna föra upp medborgarskapsfrågan till denna nivå. Detta finner jag inte alls otroligt, och är man villig att lösa problemet måste man väl pröva alla möjligheter.

Anf. 129 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Bara en kort upplysning. Familjeåterföreningsfrågor t. ex. kan gå in under de mänskliga rättigheterna, men det kan inte den här typen av medborgarskapslagstiftning.

Anf. 130 MÅRTEN WERNER (m):

Herr talman! Jag protesterar verkligen. Frågorna är nästan identiskt lika. Det hör verkligen ihop med de mänskliga fri- och rättigheterna att själv få välja sitt medborgarskap.

Utskottets hemställan, som ställdes mot motion 1979/80:182 av Mårten Werner m. fl., bifölls med acklamation.

8 § Föredrogs

Försvarsutskottets betänkanden

1980/81:2 om ett fristående institut för säkerhetspolitiska frågor

1980/81:3 om försörjningsberedskapen på textilfiber- och bomullsgarnsom-

råderna (prop. 1979/80:138)
1980/81:4 om ekonomisk ersättning till musikkårer vid högvaktsuppdrag

Vad utskottet hemställt bifölls.

Nr 28

Ondsdagen den
19 november 1980

*Befrielse från
militärtjänstgöring
för fiskare*

9 § Befrielse från militärtjänstgöring för fiskare

Föredrogs försvarsutskottets betänkande 1980/81:5 om befrielse från militärtjänstgöring för fiskare.

Anf. 131 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! I utskottets svar på min motion talas om svårigheter som olika grupper i vårt samhälle möter vid inkallelse till värnpliktstjänstgöring och repetitionsutbildning. Skrivningen berör mest lantbrukarna, och jag ifrågasätter inte deras bekymmer, inte heller deras betydelse. Dock tar min motion upp de svårigheter som unga människor möter i dag om de funderar på att bli yrkesfiskare. Har man kontakt med representanter för denna hårt arbetande grupp av människor känns det angeläget att söka undanröja sådana hinder vi *kan* påverka.

Utskottet anser, att när det gäller värnpliktstjänstgöring skall uppskov och sociala förmåner lösa problemen, och prövning skall ske från fall till fall. Då har man missat poängen med motionen. Osäkerheten när det gäller möjligheterna till uppskov blir ett hinder den dag den unge pojken står inför ett beslut om att börja som yrkesfiskare. Det betyder stora ekonomiska åtaganden att bli medlem i ett fiskelag och inköpa båt.

Finessen med den bestämmelse som gäller sjömän i kustfart som jag åberopar är den generella regeln om uppskov till 28 års ålder och därefter befrielse.

Utskottet behandlar sedan frågan om vår fiskerinärings betydelse i händelse av avspärning och krig. Statens jordbruksnämnd säger i sitt yttrande att fisket är av andrahandsbetydelse ur försörjningssynpunkt och talar om de svårigheter fisket skulle få i en krissituation. Naturligtvis är svårigheterna stora, men jag tror att man måste skilja på avspärning och krig. Målet för vår säkerhetspolitik är att söka hålla oss utanför krig, och om man ser detta som möjligt är både vårt jordbruk och vårt fiske av stor betydelse för vår livsmedelsförsörjning.

Alltnog: Som utskottet uttalar kommer hela frågan om personalbehoven inom totalförsvaret att prövas av försvarskommittén. Debatten den närmaste tiden i de här frågorna kommer troligen i hög grad att röra sig om vår s. k. allmänna värnplikt – det allmänna gäller ju bara den manliga ungdomen – och vårt personalutnyttjande inom totalförsvaret. Det måste finnas vägar där vi på ett bättre sätt än vad vi gör i dag tar till vara svenska män och kvinnor och ger dem utbildning för uppgifter inom totalförsvaret. Kanske ligger där en lösning på de problem jag tar upp.

Om inte alla våra fiskare behövs inom fisket ur beredskapssynpunkt måste

Onsdagen den
19 november 1980

*Befrielse från
militärtjänstgöring
för fiskare*

de exempelvis kunna krigsplaceras på befattningar inom flottan efter mycket kortare utbildning än som är regel i dag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till min reservation.

Anf. 132 GUNNAR OSKARSON (m):

Herr talman! Jag är helt överens med Kerstin Ekman om att många yrkesfiskare ställs inför svåra problem i samband med värnpliktstjänstgöring. Det här framhåller också utskottet i sitt betänkande. På den punkten är det alltså inga skilda meningar.

Men det finns fler yrkeskategorier, som också Kerstin Ekman framhöll i sitt anförande, t. ex. lantbrukare och övriga egenföretagare, som har samma problem och stora besvärligheter när de i samband med värnpliktstjänstgöringen tvingas vara borta från sin vardagliga sysselsättning.

Utskottet har den meningen att anstånd med fullgörande av militärtjänst som hittills bör ordnas individuellt från fall till fall. Ansökningar om anstånd prövas mycket ingående och noggrant av de beslutande myndigheterna, och ansökningarna bifalls också som regel om det finns sakliga skäl för anstånd.

Den militära myndigheten införskaffar yttrande från statlig eller kommunal myndighet – detta för att bredda och stärka underlaget för sitt beslut. Om det gäller sysselsättnings- och företagsekonomiska problem, som det som regel gör när det är fråga om yrkesfiskare, remitteras ärendet till länsarbetsnämnd, om det gäller sociala problem till socialnämnd och om det gäller studieproblem till skolmyndighet. Man vänder sig alltså till myndigheter som är väl införstådda med den sökandes situation. – Som jag tidigare sagt prövas sedan de här ansökningsärendena mycket ingående och omsorgsfullt.

Det är också på det sättet, som Kerstin Ekman framhöll, att 1978 års försvarskommitté skall närmare pröva systemet för en prioritering mellan personalbehoven inom totalförsvarets olika verksamhetsområden, och innan resultatet av denna prövning föreligger bör riksdagen enligt utskottets mening inte ändra på nu gällande bestämmelser.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 133 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Som jag har skrivit i min motion gäller ett generellt anstånd och möjlighet till befrielse från värnpliktstjänstgöring om man är inskriven i sjömansregistret som rederianställd. Det måste te sig underligt för en ung man som funderar på att antingen köpa en fiskebåt och börja yrkesfiska eller köpa en kusttanker och börja gå i kustsjöfart, att han i de båda fallen behandlas olika när det gäller befrielse från militärtjänstgöring. Jag tycker att man bör ha med detta i bedömningen och se till att samma regler gäller för dessa två grupper.

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservationen av Kerstin Ekman, bifölls med acklamation.

10 § Föredrogs

Försvarsutskottets betänkanden

1980/81:6 om militär medverkan i viss civil verksamhet

1980/81:7 om försök med vegetarisk kost vid militära förband

1980/81:8 om pensionerna till försvarets reservpersonal

Nr 28

Onsdagen den
19 november 1980

Närradio

Vad utskottet hemställt bifölls.

11 § Närradio

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1980/81:10 om ändring i lagen om försöksverksamhet med närradio (prop. 1980/81:2).

Anf. 134 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Låt mig först konstatera att närradion är ett borgerligt, främst folkpartistiskt, missfoster som är avsett att luckra upp rundradions integritet till förmån för kommersiella intressen. Mycket riktigt kunde vi häromdagen läsa i tidningarna att moderat ungdom såg närradion som ett första steg i riktning mot reklamfinansiering av radio och TV. Det enda de beklagade var att den borgerliga regeringen inte hade gått tillräckligt långt.

Motiven för inrättandet av närradion var storslagna men falska. Det sades att den skulle ge alla människor möjlighet att komma till tals i etern, att den skulle vidga yttrandefriheten osv. I själva verket har de farhågor som vi tidigt redovisade – att närradion huvudsakligen skulle bli ett instrument för de redan etablerade, ekonomiskt och personellt starka organisationerna – besannats. Närradion är en organisationsradio, inte en radio som ger den enskilda vardagsmänniskan en röst. Det finns vissa positiva undantag – Gay Radio, Radio Klara – men de skulle mycket väl kunna ges utrymme inom en allemansradio.

Vi är alltså motståndare till närradion. Vi vill i stället inom ramen för lokalradion, utbildningsradion, riksradiation och TV utöka möjligheterna för de enskilda människorna att komma till tals. Här finns en rad exempel som man skulle kunna ta fasta på och vidareutveckla. Allemansradion i Gimo, lokal-TV i Kiruna, bandverkstaden i Södertälje är verksamheter där man på ett annat sätt än inom närradion försöker spegla de arbetande människornas vardag.

Regeringen vill nu med benäget bistånd av socialdemokraterna gå rakt motsatt väg – den vill inte bara behålla närradion, nu skall denna därtill samarbeta med lokalradion. Det innebär att lokalradion, som redan nu har satts på undantag på många sätt, ytterligare kommer att försvagas. Men främst gäller det naturligtvis lyssnarnas intressen. Redan nu finns det en flod av information som gör att allt fler får svårare att orientera sig. Om det nu föreliggande förslaget genomförs kommer förvirringen att öka ytterligare.

Om man ser det konkret från allmänhetens synpunkt, hur kommer då ett

programblock att se ut? Ja, låt oss säga att vi först får oss till livs litet nyheter från lokalradion, kanske med inslag från det lokala kommunalrådet. Sedan kommer kommunalrådets föreningsradio – och där ges det en helt annan och ny bild av samma problematik. Därefter kanske det kommer inslag från bandverkstaden eller den lokala orten. Detta kommer att innebära att det för den enskilde lyssnaren blir helt omöjligt att veta vem som sänder budskapet, och det blir därmed omöjligt att bilda sig en uppfattning om innehållet. För medarbetarna vid lokalradion innebär det att de kommer att bli styrda av närradion.

Herr talman! Rundradioverksamheten har alltid stått fri gentemot myndigheter och starka organisationer. Den har varit ett värn om integriteten, yttrandefriheten och demokratin. Så kommer – om försöket får fullbordas – inte längre att bli fallet. Mycket riktigt har man på en rad olika håll protesterat mot det aktuella förslaget, och Radio Stockholm har t. o. m. vägrat att gå in i försöksverksamheten.

Herr talman! Jag tycker att den här försöksverksamheten enbart är ett försök att rädda en misslyckad satsning, men försöksverksamheten gör misslyckandet med närradion än större.

Därmed vill jag yrka bifall till vpk-motionen.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 135 GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Den sakfråga i kulturutskottets betänkande nr 10 som vi nu behandlar är ganska enkel och okomplicerad. Bakgrunden till ärendet är i korthet följande.

I slutet av februari i år behandlade kulturutskottet en motion i vilken föreslogs att alternativ till pågående närradioförsök skulle få utvecklas inom lokalradion. Det framhölls i motionen att dessa försök borde förverkligas innan slutlig ställning tas till erfarenheterna av närradion. För att möjliggöra sådana försök borde försöksperioden förlängas. Kulturutskottet ansåg det vara önskvärt att förutsättningar skapades för en verksamhet av den art som redovisades i motionen. Närradiokommittén borde därför ges vidgade direktiv och försöksverksamheten borde förlängas, ansåg kulturutskottet.

Riksdagen biföll – enhälligt, vill jag minnas – dessa förslag.

Den proposition som behandlas i det nu föreliggande betänkandet är bara en effektivering av riksdagens tidigare beställning. Jag kan därför inte begripa vpk:s yrkande om avslag på propositionen i det här läget – när regeringen gör som riksdagen har sagt att den skall göra, då bör väl riksdagen inte protestera.

Jag yrkar mot den bakgrunden bifall till kulturutskottets hemställan.

Jag vill emellertid, med anledning av den senaste tidens debatt om försöksverksamheten med närradio, tillfoga några korta kommentarer.

Riksdagen uttalade sig 1978 för att en treårig försöksverksamhet med närradio skulle komma till stånd. Det beslutet drev den borgerliga

majoriteten igenom; vi socialdemokrater ville ha en annan modell för de försöken, men beslutet fattades.

De första försökssändningarna kom i gång i slutet av maj 1979. På flera försöksorter startade verksamheten först under hösten 1979. Verksamheten, som alltså skulle vara treårig, har ännu inte pågått i mer än ett och ett halvt år, i flera fall under kortare tid. Den vetenskapliga utvärderingen av pågående försök är långt ifrån slutförd. Lyssnarundersökningen är inte redovisad för kommitténs ledamöter. Påbörjad organisationsstudie är inte färdig. Det är med anledning av detta som utskottet nu enhälligt konstaterar att underlag för en bedömning av verksamheten ännu inte föreligger.

Jag ber kammarens ledamöter lägga märke till denna enhälliga formulering i utskottets betänkande.

Mot den bakgrunden är det märkligt att utbildningsministern i gårdagens frågestund vidhöll sin uppfattning, att det betänkande som kommittén nu arbetar med skall kunna ge underlag för en proposition. Jag vill markera att det betänkandet enligt min och flera andras mening är ett delbetänkande. Närradiokommittén har ännu inte underlag för att ta ställning.

För övrigt: Vad tjänar det till att riksdagen nu förlänger försöksverksamheten i syfte att möjliggöra alternativa försöksmodeller, om regeringen inte är beredd att invänta erfarenheterna av dessa försök? Jag vill därför mana utbildningsministern till besinning. Frågan om under vilka former och under vilka förutsättningar som enskilda och organisationer skall få göra program i radion är viktig. Den bör inte avgöras förrän ett väl underbyggt förslag föreligger. En sådan ordning tror jag att alla tjänar på.

Slutligen en kort kommentar till Eva Hjelmströms inlägg. Hon gör gällande att de alternativa försök som nu planeras inom ramen för lokalradion skulle innebära en försvagning av lokalradion. Det är fel! Jag vill försäkra att lokalradion är positiv till de planerade försöken och med stor energi går in i det arbetet. De försöksorter som nu är utsedda är Ljusdal och Ängelholm. Jag vill uppmana Eva Hjelmström att invänta resultatet och erfarenheterna av de försöken, innan hon uttalar sig tvärsäkert.

Anf. 136 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Georg Andersson hävdar att det var en enhällig riksdag som stödde den centermotion som är ursprunget till den här fortsatta försöksverksamheten. Det är inte riktigt. Georg Andersson kan inte vara omedveten om den kritik som vi hela tiden riktat mot närradioverksamheten.

De som har svängt i den här frågan är ju socialdemokraterna, som nu uppenbarligen kan tänka sig att acceptera en förlängning, trots att de från början var starkt kritiska och intog ungefär den ståndpunkt som vänsterpartiet kommunisterna har stått fast vid, nämligen att närradion i första hand kommer att gynna starka organisationer och inte de enskilda människorna samt att närradion är ett steg mot en uppluckring av rundradioverksamhetens integritet. Det är alltså socialdemokraterna som har svängt i denna fråga, och det beklagar jag.

Vad Georg Andersson inte tycks inse – inte ens efter utbildningsministerns svar i går – är att detta är en mycket medveten strategi från borgarnas sida, som på sikt kommer att försvaga hela rundradioverksamheten och slå sönder dess integritet. På det sättet kommer yttrandefriheten att hotas.

Sedan påstod Georg Andersson att lokalradion var positiv till den här försöksverksamheten. Det är inte riktigt. Man är positiv på två försöksorter. I övrigt är man starkt negativ, åtminstone från personalens sida, till att den här försöksverksamheten förlängs eller kommer till stånd. Som jag tidigare sade har lokalradion i Stockholm och Södertälje, som tillhör de orter som utsetts, vägrat att ställa upp på ett försök.

Jag tycker att det är allvarligt att Georg Andersson inte inser att det här kommer att innebära en försvagning av lokalradion. Det kommer att innebära en försvagning så till vida som lokalradion kommer att styras av närradion på ett sätt som tidigare inte har skett. Jag efterlyser, Georg Andersson, litet grand av den kritik som framförs ute i landet från fackföreningshåll och från folkrörelsehåll mot det här borgerliga missfosteret.

Anf. 137 GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Eva Hjelmström håller sig inte riktigt till historiens sanningar. Hon påstår att socialdemokraterna har svängt. Vad vi i debatten 1978 krävde var att försöksverksamheten med föreningsproducerade program skulle bedrivas inom lokalradions ram. Det var vårt krav. Det avslogs av riksdagen.

Jag har som ledamot av närradiokommittén fortsatt att driva kravet där för att få fram alternativa försök. Och när nu detta leder till en framgång, tack vare att centerpartiet har anslutit sig till förslaget och riksdagen antog det i våras, så har jag ingen anledning att hoppa av från tidigare ställningstagande.

Det är alltså konsekvent i förhållande till det ställningstagande vi gjorde våren 1978. Vi ville ha de här försöken inom LRAB:s ram, och nu får vi det. Visserligen sker det i mycket begränsad utsträckning, men naturligtvis är vi positiva till att det äntligen kommer till stånd. Vad jag har velat hävda är emellertid att vi skall ge oss tid att avvakta resultaten.

Jag hävdar också att lokalradion är positiv till det här. Vi har haft ingående överläggningar med lokalradions ledning. Jag är medveten om att det på sina håll framförs kritik från journalister mot planerad försöksverksamhet. Men från ledningens sida och från de aktuella försöksorternas sida är inställningen positiv. Jag var på ett lokalradioseminarium så sent som i går, där medarbetare inom lokalradion på olika håll i landet deltog. Jag hade ett intryck av att man tycker det är riktigt att pröva detta.

Det är helt klart att försöken skall ske inom ramen för lokalradions sändningsrätt, så det är inte meningen att bryta mot den ordning vi har därvidlag. På det sättet utgör de inte heller något hot mot lokalradions egen normala verksamhet.

Anf. 138 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Georg Anderssons senaste inlägg var inte mycket mer upplyftande, för det innebär att socialdemokraterna accepterar närradion, om jag förstår Georg Andersson rätt. Jag trodde att när man tidigare drev frågan gjorde man det från den utgångspunkten, att det här skulle ske inom lokalradions ram, i likhet med de försök med allemansradio, som gjorts i Gimo och som jag tidigare tog upp, och de försök som gjorts på bandverkstaden i Södertälje. Jag trodde alltså att man avvisade en närradio, där de kommersiella krafterna kan komma in och där de ekonomiskt och personellt starka organisationerna i första hand är de som kan göra sig hörda.

Nu har jag fått klart för mig att så var det inte med socialdemokraternas tidigare krav, utan man har hela tiden accepterat den borgerliga linjen. Då tycker jag att Georg Andersson skall förklara vad det är för fel att i stället – det är det vi driver – bygga ut lokalradion och låta den få möjlighet att ge de enskilda vardagsmänniskorna en röst, ge dem förutsättningar att komma till tals i etern. Detta skulle vidga yttrandefriheten. Det skall alltså ske genom en satsning på lokalradion, inte genom att man har någon form av närradio.

Sedan återkommer jag till det jag tog upp inledningsvis – det gällde bl. a. facket. Jag har också tagit kontakt med de olika lokalradiostationerna, och där är motståndet bland medarbetarna kompakt mot sådana här försök. Och varför? Jo, därför att man vill värna om lyssnarna, man vill värna om allmänheten.

Jag tog tidigare upp frågan hur programblocken kommer att te sig utifån lyssnarnas utgångspunkter. Lyssnarna kommer att bli totalt förvirrade. Och det kommer att bli svårare för lokalradion att stå fri gentemot myndigheter och starka organisationer. Det kommer att bli svårt för lyssnaren att veta vem det är som sänder budskapet. Är det närradion, föreningsradion eller lokalradion, eller vem är det som egentligen ligger bakom? Därför kommer inte lyssnarna att kunna bilda sig en uppfattning om budskapet.

Anf. 139 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Eva Hjelmström försöker blanda bort korten. Vad det nu är fråga om är att vi skall förverkliga ett av de förslag som vi från socialdemokratiskt håll hade 1978 och som jag trodde att även vpk ställde upp på. Det är fråga om att utveckla den verksamhet som på sina håll har bedrivits inom lokalradions ram, bl. a. allemansradio och föreningsmedverkan i radion. Det har förekommit sådana försök, och vi vill nu göra mer koncentrerade och samlade försök på ett par orter. Det är alltså fråga om att utveckla en verksamhet som i och för sig redan har bedrivits på lokalradions eget initiativ. Det innebär inte något accepterande av nuvarande närradiomodell. Det är just för att få fram bättre alternativ till den modellen som denna försöksverksamhet skall komma till stånd. Nuvarande närradiomodell har nämligen i många avseenden allvarliga brister. I det stycket kvarstår den kritik som vi från socialdemokratiskt håll tidigare har riktat mot närradioverksamheten.

När Eva Hjelmström börjar tala om att vårt förslag innebär att man släpper fram kommersiella krafter är det en allvarlig anklagelse mot lokalradion. Skulle lokalradion på planerade försöksorter komma att släppa fram kommersiella krafter? Argumenteringen är inte alls genomtänkt, Eva Hjelmström. Det är just för att förhindra en av de nackdelar som nuvarande närradioverksamhet har, nämligen risken för reklamslag och kommersiell finansiering av programmen, som vi vill ha denna verksamhet inom lokalradions ram.

Lyssnarnas utgångspunkt är mycket viktig. Därför är det angeläget att vi får till stånd försök där man bedömer hur verksamheten kan te sig, dels från organisationernas sida, dels självfallet från lyssnarnas sida. Jag utgår från att dessa alternativa försök också skall följas upp med vetenskapliga lyssnarundersökningar, precis som nuvarande närradioverksamhet följs upp med vetenskapliga undersökningar.

Anf. 140 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Det är inte jag som försöker blanda bort korten. Det föreligger en viktig principiell skillnad mellan vad vi vill och vad socialdemokraterna och de borgerliga vill. Vi vill satsa på lokalradion, utbildningsradion, lokal-TV o.d. för att därigenom ge de enskilda människorna möjligheter att komma till tals i etern. Socialdemokraterna och borgarna vill däremot utveckla ett samarbete mellan närradion och lokalradion. Håri ligger alltså skillnaden.

Som det står i tidningen Närradion, som vi fick i våra fack senast i dag, föreligger det ett starkt motstånd från fackets sida mot ett sådant samarbete. Man pekar på de risker som jag tidigare tog upp och förklarar att man inte vill att lokalradion skall bli en hjälpgumma till närradion. Det är nämligen vad som ligger i förlängningen av denna försöksverksamhet.

Anf. 141 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Den förlängning av försöksverksamheten som riksdagen nu beslutar om sker i syfte att göra det möjligt att satsa på lokalradion. Vi vill satsa på lokalradion genom de försök som nu möjliggörs.

Eva Hjelmström hänvisar till ett citat i tidskriften Närradion. Det är tyvärr, Eva Hjelmström, ett gammalt citat, och det underkändes i gårdagens konferens som jag medverkade i tillsammans med representanter för lokalradiostationerna.

Anf. 142 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Georg Andersson: Var finns logiken? Om man vill satsa på och utveckla lokalradion och; som Georg Andersson tidigare sade, är rädd för att kommersiella krafter kan vinna insteg i närradion – varför då inte satsa på lokalradion? Det är enkelt, och det är klar logik. Georg Anderssons logik är däremot svårbegriplig, när han säger att genom att satsa på närradion och en försöksverksamhet mellan närradion och lokalradion, så satsar man i själva verket på lokalradion. För mig ter sig detta gåtfullt.

Sedan påstår Georg Andersson att detta skulle motverka just en av närradions nackdelar, dvs. de kommersiella krafterna. På vilket sätt motverkar denna försöksverksamhet att de kommersiella krafterna utvecklas? Tvärtom kan det i stället bli så att de kommer att återfinnas inom lokalradions ram, och det är allvarligt.

Slutligen till detta med det fackliga motståndet: Jag har varit i kontakt med facket så sent som i dag, och man vidhåller sin kritik.

Talmannen anmälde att Georg Andersson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Närradio
Anf. 143 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag skulle bara i all korthet vilja konstatera att det har sagts åtskilliga felaktigheter i denna kammare under årens lopp. Men det måste finnas en gräns för detta, och jag tycker att Eva Hjelmström har överträtt den. En så skev bild som hon gav av närradion trodde jag att det var omöjligt att ge. Eva Hjelmström anser att det är en radio som styrs av kommersiella intressen, en radio för starka organisationer, en radio som är till för reklam och som tydligen är någonting väldigt stort i samhället.

I själva verket ligger närradion så nära människorna som någonting kan göra på etermediaområdet. Det handlar om små sändare på 1 watt. Närradion har en spridning av budskapet inom en radie av cirka 4–5 kilometer. Det är, Eva Hjelmström, de verkligt små organisationerna som har möjlighet – och har tagit sig möjligheten – att göra sin stämma hörd i etern, att nå ut med sitt budskap. Det är religiösa organisationer och samfund. Det är idrottsföreningar och politiska föreningar. Det är rätt många organisationer, klubbar och föreningar som bär ut sitt budskap genom musik, och det har blivit ett väldigt stort musikutbud i närradion. Många har varit kritiska mot detta, men jag tror personligen att också detta utslag av intresse för den här verksamheten helt och fullt bör få komma till uttryck, för att det skall bli möjligt att göra en bedömning som riksdagen så småningom får ta ställning till.

Ännu så länge föreligger inget underlag som riksdagen kan ta ställning till när det gäller närradioförsöken, helt enkelt därför att närradiokommittén, där jag själv är en av de fem ledamöterna, ännu inte har lagt fram något betänkande eller delbetänkande. Det är inte heller meningen att vi skall ha gjort det vid den här tidpunkten. På s. 3 i kulturutskottets betänkande står det att det förutsatta underlaget för en bedömning av verksamheten ännu inte föreligger. Det gör det helt naturligt inte, eftersom kommittén inte har levererat detta.

När Eva Hjelmström alltså framställer närradion som de starka organisationernas massmediaorgan har hon fullkomligt fel – jag upprepar detta. Om hon är något underrättad om den här verksamhetens uppbyggnad, så kan hon på flera av försöksorterna – det är ett femtontal i landet – få veta hur man genom närradioföreningar samlat de verkligt små och resurssvaga föreningarna till denna verksamhet. I dessa närradioföreningar finns väldigt mycket

av den äkta entusiasm som föreningslivet i Sverige i så stor utsträckning skulle behöva mer av. Olika grupper, alltifrån skolelever till pensionärsföreningar, söker föra sitt budskap vidare i den här verksamheten, som sannerligen icke är präglad av de kommersiella intressen som Eva Hjelmström så gärna talar om. Man söker nå ut till andra människor med det religiösa budskapet i mycket förnämliga sändningar inom ramen för en verksamhet som dessutom är mycket billig och som bekostas genom ideella satsningar – och det anser jag personligen vara helt riktigt.

Anf. 144 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Helt kort! Göthe Knutson har uppenbarligen en syn på närradions verksamhet som är vitt skild från min. Göthe Knutson säger att det är små, små organisationer som huvudsakligen utövar sin verksamhet genom närradion. Ja, det beror naturligtvis på i vilket perspektiv man ser det. Om den lokala moderata organisationen – eller folkpartiorganisationen, eller avdelningen av någon frireligiös rörelse – nu är så förfärligt liten, så innebär det i och för sig inte att organisationen i sin helhet inte ändå måste betraktas som stor.

Närradion har inte inneburit att nya grupper kommit till tals i etern. Närradion har inte inneburit att den enskilda vardagsmänniskan fått göra sin röst hörd, att man tagit fasta på de vanliga människornas problem och vardag.

Göthe Knutson säger att det är så förfärligt billigt. Ja, det beror på om man får stöd, varifrån man får stöd och hur mycket pengar man har. Jag kan bara konstatera att jag känner till många fall där man varit tvungen att hoppa av – också från arbetarrörelsens sida – därför att det varit så dyrt.

Herr talman! Jag tror att den bild jag har gett av närradion är den riktiga bilden.

Anf. 145 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag hade inte väntat mig att Eva Hjelmström skulle stå upp här och säga att hon hade fel – det är nog inte hennes natur. Jag konstaterade emellertid att hon inte bara har fel om närradion. Hon har också ett mycket underligt sätt att mäta storhet eller litenhet. Eftersom kammarens ledamöter nu kunde lyssna till Eva Hjelmströms underliga beskrivning – ett sätt att komma ur ett dilemma – skall jag inte upprepa den.

De små organisationerna är fortfarande små när de sänder på dessa försöksorter. Det är med ett par undantag så, att de organisationer som medverkar inte gör det genom något slags rikstäckande verksamhet, utan verksamheten är just lokalt präglad.

Det finns också anledning att undra över den modell som Eva Hjelmström förordar och fråga sig om det på något sätt kan vara olika ställningstaganden från människors sida som kommer till uttryck om man talar å ena sidan i lokalradion och å andra sidan i närradion. Det är samma eter, och även om man inte sänder på samma frekvensområden bör väl människorna kunna framsäga sina åsikter och föra ut sitt budskap på samma sätt.

Det förslag som Eva Hjelmström har pläderat för är egentligen nonsens. Alltsammans beror väl från början på ett missförstånd, lika fatalt som Eva Hjelmströms uppfattning eller missuppfattning om vad närradion i själva verket är.

Utskottets hemställan bifölls med 291 röster mot 16 för motion 8 av Lars Werner m. fl.

Nr 28

Onsdagen den
19 november 1980

*Bevarande av
medeltida pergamentshandskrifter*

12 § Bevarande av medeltida pergamentshandskrifter

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1980/81:11 om bevarande av medeltida pergamentshandskrifter.

Anf. 146 TORE NILSSON (m):

Herr talman! I det här ärendet kommer det inte att bli någon votering, och på sätt och vis är väl inte detta något särskilt viktigt inlägg, men det gäller ett ganska ovanligt område.

En forskare som kommer till riksarkivet utan att känna till samlingarna och beställer en volym för att läsa den kan bli mycket förvånad, när han får se volymens yttre. Han har ju beställt fram den för att läsa innehållet, om han klarar av att läsa sådan text. Det kan vara en krånglig, gammal stil. Men när han ser bandet upptäcker han att det är av pergament. Han upptäcker kanske också att det både på pärmens utsida och på dess insida finns det mest förunderliga mönster, vackra färger, bokstäver och kapitäl i gammal egendomlig stil, kanske tecknade porträtt av bekanta och obekanta prelater eller andra herrar från medeltiden. Det finns noter, sångtexter, bibelcitат och annat.

Hur kan det komma sig att allt detta finns sammanbundet med arkivets bevarade räkenskaper? Svaret är att det var Gustav I, Gustav Vasa som var den store registratören och skattläggaren, hans söner och hans fogdar som använde dessa böcker, när de skulle låta binda in handlingar från den tiden. Det är alltså blad från medeltida böcker. Man kanske inte kan säga att det var Vasatidens människor som gjorde inbindningen, men det var Gustav Vasa som lade beslag på alla de här böckerna. Han samlade in allt vad som fanns av gamla fina skrifter i Sverige. Nu finns dessa böcker delvis spridda i riksarkivet – inte samlade. Det är mycket egendomligt. Det rör sig ju om böcker ända från 1000-talet i något fall. Det rör sig om böcker från 1100-, 1200-, 1300- och 1400-talet. Delvis är det kända böcker, men det finns också en hel del som får anses vara nytt material. Det kommer forskare från olika delar av världen som vill se på detta, och det säger sig självt att det är svårt att komma åt det här materialet, när det är bundet på detta sätt.

I Finland har man visat stort intresse för sådana här skrifter. Först efter freden med Ryssland 1809 uppstod intresset. Då skickade man från Sverige de arkivakter som behövdes för skattläggningen i Finland. Finländarna upptäckte medeltidsbladen kring arkivalierna, tog av omslagen och har nu på

Onsdagen den
19 november 1980

*Bevarande av
medeltida perga-
mentshandskrifter*

universitetsbiblioteket omkring 30 000 sådana bokblad av pergament. Detta gjorde alltså den unga finska nationen. I Sverige däremot har man tidigare ansett att dessa medeltida bokblad var värdelösa, att de bara var omslag för att skydda arkivakterna. Senare har andra uppfattningar kommit till uttryck, och man har gjort undersökningar. På 1920-talet gjordes en sådan undersökning. Senare undersökningar har också förekommit. Det är inte så numera att man i Sverige inte anser att de här handskrifterna är värdefulla. Men vad som är märkligt är att vi inte anser oss ha råd att göra detta arbete snabbare. Av kanske 100 000 blad är det bara något tusental som hittills har kunnat tas fram.

Jag tänker inte yrka att riksdagen skall anslå pengar, men man måste fråga sig om vi verkligen har råd att ha dessa arkivhandlingar på det här sättet. Är det riktigt att man skall ta loss omslagen? Somliga anser att de utgör en enhet tillsammans med de räkenskaper som de omsluter. Men jag tycker att det sättet att resonera är mycket märkligt, och jag invänder mot det. Jag har själv i riksarkivet sett exempel på volymer från vilka omslaget tagits bort. Från arkivsidan har det sagts att värdefulla marginal- och omslagsanteckningar då kommer bort, men det behöver inte alls bli fallet. När man ombinder de räkenskaper det gäller i nya läderband, för man in och registrerar allt som skrivits. Man kan också ta med foton av hur det såg ut. Den eller de forskare som skall studera volymerna går alltså inte miste om någonting.

Jag måste djupt beklaga den oenighet som råder. Jag beklagar också att vi som kulturnation inte har råd att utföra detta arbete. Det finns säkert stora kunskaper om medeltida förhållanden, men det finns relativt sett få skriftliga källor att gå till. De som finns är mycket värdefulla för forskning och kulturändamål. Jag hoppas att Sverige ekonomiskt skall komma på fötter så att detta arbete kan bedrivas snabbare.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Utskottets hemställan bifölls.

13 § Föredrogs

Utbildningsutskottets betänkanden

1980/81:1 om tjänster m. m. inom skolväsendet

1980/81:2 om optikerutbildning

Vad utskottet hemställt bifölls.

14 § Utbildning av cirkus- och varietéartister

Nr 28

Onsdagen den
19 november 1980

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1980/81:3 om utbildning av cirkus- och varietéartister.

Anf. 147 ING-MARIE HANSSON (s):

Herr talman! Cirkus och varieté – har vi råd med det?

Utbildningsutskottet anser att det inte finns ekonomiska förutsättningar för en satsning på inhemsk cirkus- och varietéutbildning, som enligt utskottet av flera skäl kan förväntas bli kostsam.

Det är också klart att det i dagens situation, när regeringen går på slak lina och har påtagliga besvär med balansen, när Åsling bollar med miljarderna till näringslivet och när Britt Mogård satsar på Baretta och Stålmannen, kanske inte behövs så mycket mer cirkus i Sverige.

För att se seriöst på detta så är faktiskt cirkus- och varietéartister en alldeles speciell grupp människor. Deras framträdanden bygger varken på tal, sång eller musik, utan det är utförandet i deras framträdanden som är det viktiga. Man brukar med ett gemensamt namn kalla denna grupp av artister för skådeartister.

Den gamla, genuina cirkuskonsten bygger på ett grundnummer som övas in till suveränitet. Det förutsätter tidig övning, disciplin och en inriktning så smal att den naturligtvis är svår att förena med våra utbildningspolitiska målsättningar.

Inom idrotten däremot har vi accepterat att eliten är beroende av bredden/basen och vice versa. Inom alla områden är det naturligtvis på samma sätt. För att få några mycket skickliga, måste vi också ha många intresserade som förstår att uppskatta svårigheterna och skickligheten.

Vi har nu accepterat att det ges möjlighet att vidmakthålla ett stort intresse för en idrottsgren inom gymnasieskolans ram. Jag tänker t. ex. på bandy-, ishockey- och orienteringsgymnasier.

Även inom kulturområdet skulle den typen av "andningshål" kanske kunna bidra till att fler fullföljer en gymnasieutbildning. Vi har ju redan filmgymnasium, och det finns musiklinjer inom gymnasieskolan. Varför inte också en skådeartistlinje? Kanske skulle en sådan utbildning kunna byggas på med specialkurser efter gymnasieskolan.

Gymnastikundervisningen i skolan i dag består nästan uteslutande av bollspel, och tävlingsinlagen dominerar. Att arbeta tillsammans för att bygga upp ett nummer, att uppleva kulturvärdet i att träna tillsammans och att framföra det gemensamma arbetsresultatet, det skulle inom gymnastikundervisningen nästan innebära en skolreform.

Vi talar om fantasi och om vårt samhälles behov av kreativa människor. Det är ju idéer och entusiasm som vi saknar. Samhället och skolan snarare förkväver än stimulerar kreativitet. Att känna på och öva olika discipliner är pedagogikens grund. Därur växer intresse, och intresset är geni.

Tänk att inom skolans ram få pröva på att vara lindansare, buktalare, att jonglera, trolla, öva clownnummer och akrobatik, lägga masker och sminka

Utbildning av cirkus- och varietéartister

*Utbildning av cir-
kus- och varieté-
artister*

sig! Varför använder inte föreningslivet mer av detta för att utveckla ungdomarnas kreativa egenskaper?

I Sverige är det utmärkande för äldre människor att vi inte tar del. Vi iakttar bara. Vi är hämmade, förkrympta i vår känsloutlevelse. Jag vill ge ett exempel.

Gruppkrobatik förutsätter en ingående kunskap om den egna kroppen, dess prestationsförmåga och uthållighet, men framför allt handlar det om tillit – tillit till kamraternas stöd – och en naturlighet i kroppskontakten.

En utbildning som stärker självkänslan, tränar förmågan att arbeta i grupp, tränar det målinriktade arbetet, gör att eleverna vågar framträda och att de upplever den egna kroppen och andras kroppar på ett naturligt sätt, det är en utbildning som vi har brist på i dagens samhälle.

Trots att motionen nu avslås kommer arbetet med att genomföra intentionerna i den att på olika sätt gå vidare. I somras genomfördes en försöksverksamhet i Örebro folkpark med två och en halv veckas träning av vanliga barn över åtta år i cirkusutbildning, med mycket lyckat resultat, och det försöket kommer säkerligen att fortsätta i sommar.

Furuviksbarnen utanför Gävle har funnits i minst 30 år vid det här laget. Varje år tränas ett femtiotal barn hela vinterhalvåret två tre gånger i veckan. Sedan ger man föreställningar under hela sommaren. Det är ingen elituppväsning, utan alla som vill får vara med. Några av de barnen har sedan blivit världsartister, andra har blivit glada amatörer som fungerar till glädje för människorna i det samhälle där de verkar.

Gävle har gamla traditioner som cirkusstad, och förslaget i den här motionen är ingalunda orealistiskt. En folklig kultur med svensk profil kan vara en överlevnadsmöjlighet som alternativ till ett utslätat nöjesliv, så mördande tråkigt och passiviserande som det ser ut i vårt svenska samhälle i dag. Samhällets kostnader för skadegörelse måste vi betala, det är kostnader för destruktivitet. Har vi råd att inte satsa på kreativitet och livslust?

Anf. 148 STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Jag tror att man måste beteckna de förslag som finns i den här motionen som orealistiska. Om vi hade riktigt gott om pengar, kunde man väl pröva att i några gymnasieskolor ha något slags linje för dem som vill bli cirkusartister, med olika varianter på specialiteter. Men det skulle bli så våldsamt dyrt att det, i en tid när vi tvingas till allvarliga ingrepp i skolväsendet i besparingssyfte, vore omöjligt att genomföra de här tankegångarna.

Remissinstanser som utskottet har talat med säger att det är mycket billigare att betala utbildning för svenska blivande cirkusartister vid skolor utomlands. Det finns sådana, och arbetsmarknaden i världen är inte större än att man kan samordna utbildningsinsatserna i Europa eller i hela världen för de här människorna.

Herr talman! Av det skälet vill jag, utan att på något sätt förringa det intresse som kan finnas för den här verksamheten, ändå säga att i dag har vi inga möjligheter att starta någon form av sådan utbildning i Sverige.

Anf. 149 ING-MARIE HANSSON (s):

Herr talman! Jag vill svara Stig Alemyr att här talar vi faktiskt om två olika saker, bredden och eliten. Vi måste börja med bredden för att kunna få fram ett litet fåtal som blir eliten.

Elitutbildningen har vi ett för litet underlag för i Sverige, det tror jag också, och naturligtvis blir det här fråga om en avvägning: Skall vi kunna ge en sådan yrkesutbildning att vi får fram en fullfjädrad cirkusartist i Sverige? Det tror jag kanske inte riktigt på heller. Man har försökt det på nordisk bas men man har släppt den tanken, tyvärr.

Men jag menar att det inte alls är säkert att det behöver bli så dyrt. Man kan gå olika vägar.

Man kan använda olika delar av det som ingår i en cirkus- och varietéartists bredd för att utveckla just de egenskaperna hos barn som är intresserade av det.

Jag tror inte att det behöver kosta mycket – förlåt att jag har en annan uppfattning – om det exempelvis blir en gren inom gymnasieskolan. Vi behöver inte ha världens skickligaste artister som lärare.

Vi har f. ö. utomordentligt skickliga cirkusartister som är äldre och inte kan fortsätta sin yrkesutövning men som gärna vill ge av sitt kunnande åt nya generationer. De har också en så genomtänkt samarbetsideologi i sitt arbetssätt att jag tror att hela deras personlighet och utstrålning skulle tillföra våra ungdomar många kvaliteter.

När det gäller dem som skall gå vidare till en yrkeskarriär tror jag emellertid att vi måste hitta andra former.

Vi kommer att gå vidare med det här arbetet, och jag tror att det går att hitta öppningar.

Utskottets hemställan bifölles.

15 § Synskadades möjligheter till högskoleutbildning

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1980/81:4 om synskadades möjligheter till högskoleutbildning.

Anf. 150 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Motion 1322 från vpk är en kort men mycket viktig motion. Den tar upp de synskadades möjligheter att studera vid universitet och högskolor.

Under läsåret 1978/79 fanns det bara 98 synskadade inom den högre utbildningen. Denna låga siffra skulle kunna stiga betydligt om det fanns praktiska möjligheter för de synskadade att studera. Det finns många hinder i dag, både praktiska och ekonomiska.

Motionen har sänts ut på remiss till UHÄ och AMS. Av remissyttrandena kan man läsa ut att det är högskolan som har ansvaret för de handikappades hela utbildningssituation. När det gäller den yrkesinriktade utbildningen

Synskadades möjligheter till högskoleutbildning

Synskadades möjligheter till högskoleutbildning.

svarar AMS för de kostnader som är förenade med inläsning av litteratur. Både UHÄ och AMS är tydligen överens om att högskolan bör ta över det totala ansvaret för litteratur till de synskadade. Frågan om en överföring från AMS till UHÄ har också diskuterats mellan de berörda verken.

Av utskottets skrivning kan man få intrycket att detta egentligen inte är något problem. Men jag har i dag varit i kontakt med de synskadades förening – den avdelning som heter Unga synskadade – och där säger man att det visserligen heter att högskolan har ansvaret för undervisningen för de synskadade men att det i praktiken ser helt annorlunda ut. Vissa högskolor anser sig inte ha råd att bekosta de utgifter som är förenade med att synskadade elever studerar där. Man har helt enkelt inte råd, heter det.

I och med detta finns det ingen som helst garanti för de synskadade att kunna studera vid universitet och högskolor. Det har med andra ord inte fungerat så som man förleds att tro om man läser utbildningsutskottets betänkande nr 4.

Vpk kommer att följa denna fråga mycket noga. Den är principiellt viktig, och det är också en rättvisefråga. Men mot bakgrund av att det ändå försiggår överväganden i fråga om vem som skall ha det totala kostnadsansvaret avstår vi från att i dag yrka bifall till vår motion.

Jag vill, herr talman, än en gång poängtera hur viktigt det är att man ställer resurser till förfogande för produktion av läromedel till synskadade så att de får en möjlighet att studera och att de synskadade garanteras studielitteratur på för dem tillgängliga media.

Anf. 151 MARGOT HÅKANSSON (fp):

Herr talman! Med anledning av min motion vill jag säga några ord om de synskadades problem när det gäller högskolestudier, och jag skall därvid försöka att inte upprepa vad Inga Lantz redan har sagt.

Läsåret 1978/79 studerade endast 98 synskadade vid universitet och högskolor, vilket är ett mycket lågt antal. Jag tror att siffran skulle vara betydligt högre om fler synskadade gavs möjlighet att studera. Det är AMS som via utbildningsbidrag bekostar de synskadades litteratur vid universitet och högskolor, och detta innebär att studierna måste vara yrkesinriktade, vilket medför en snäv begränsning. De synskadade har inte samma möjligheter som andra att själva välja vad de vill studera. Om inte AMS godkänner valet av ämne, beviljas inget utbildningsbidrag, och då täcks inte kostnaderna för att anpassa böckerna till ett för synskadade tillgängligt medium (punktskrift eller kasset). Därmed får de synskadade inga böcker. UHÄ utbetalar emellertid medel till s. k. lektörshjälp, vilket innebär att någon – oftast en studerande i någon utbildningsgrupp – får ersättning för inläsning av mindre omfattande material, dvs. kompendier, stenciler och sådant, dock inte hela böcker.

Om den synskadade har ett arbete kan AMS bevilja bidrag till fortbildning, förutsatt att det anses nödvändigt för att den synskadade skall kunna fortsätta sitt arbete. Men om den synskadade vill studera för att öka sin allmänbildning eller för att så småningom byta arbete, ges inget

utbildningsbidrag.

Utskottet har avstyrkt min motion, men jag tycker att man har behandlat motionen seriöst och att skrivningen i betänkandet inger visst hopp inför framtiden.

UHÄ säger i sitt remissyttrande att högskolan har ansvar för att de synskadade som studerar vid högskolan skall få den hjälp de behöver. Man har också i anslagsframställningen för 1981/82 lagt fram förslag som syftar till att ge de enskilda högskoleenheterna större möjlighet att möta behoven av insatser för de gravt handikappade. Vi står ju nu också inför handikappåret 1981, och jag hoppas att man med de pengar som högskolorna får kommer att kunna tillgodose de här behoven.

Utskottet anför också att man anser det angeläget att synskadade skall få större möjlighet att studera vid universitet och högskolor, och jag får alltså nu nöja mig med detta och hoppas på en snar förbättring och förändring för de synskadade när det gäller fortsatta högre studier. Jag kommer dock att med stort intresse följa den här frågan och bevaka den i riksdagen.

Anf. 152 STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Det finns egentligen inget mer att tillägga, utan jag vill bara konstatera att utbildningsutskottet naturligtvis också kommer att följa den här frågan – det är alltså inte bara ni motionärer som kommer att göra det.

Jag har inte förnekat att ni i sak har rätt, men det är en fråga om resurser. Margot Håkansson kräver ökade resurser i sin motion, och det går inte att anvisa sådana i en tid då vi tvingas till allvarliga ingripanden i besparings-syfte.

Det är utomordentligt angeläget att vi i framtiden får resurser till de handikappade, så att vi kan ge dem ökade möjligheter att komma till högskolestudier, och jag kan försäkra kammaren att vi inom utbildningsutskottet kommer att göra allt vad vi kan för att lösa problemen inom de ekonomiska ramar vi har och med de medel vi kan förfoga över.

Anf. 153 MARGOT HÅKANSSON (fp):

Herr talman! Låt mig bara kort replikera: Jag menade inte ökade samlade resurser, utan ökade resurser för just den här gruppen, de handikappade, som ju ändå är eftersatt när det gäller högskolestudier. De synskadade har väldigt begränsade yrkesområden just på grund av att de under så många år har saknat litteratur. De saknar helt enkelt möjligheter att studera.

Om kakan krymper och blir mindre, får man ju försöka fördela den rättvist. Jag tror inte att jag, som har skrivit motionen, utbildningsutskottet och dess ordförande har olika syn på den fördelningen. Med tanke på utskottets intentioner tror jag att vi med gemensamma ansträngningar skall kunna fördela det här rättvist.

Utskottets hemställan bifölles.

Onsdagen den
19 november 1980

*Handikappvänliga
högskolelokaler*

16 § Handikappvänliga högskolelokaler

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1980/81:5 om handikappvänliga högskolelokaler.

Anf. 154 ERIC REJDNELL (fp):

Herr talman! Min motion 1979/80:1306 om handikappvänliga högskolelokaler, som behandlas i utbildningsutskottets betänkande 1980/81:5, har fått en mycket seriös behandling av utskottet. Det är jag naturligtvis tacksam för.

Utskottet har inhämtat yttrande från såväl byggnadsstyrelsen som universitets- och högskoleämbetet (UHÄ). Byggnadsstyrelsen anser att en kartläggning av befintliga högskolelokalers tillgänglighet för handikappade studerande är nödvändig för att man skall kunna hänvisa dessa studerande till lämplig högskoleort.

Även UHÄ delar min uppfattning att informationen till de handikappade bör förbättras, så att de lättare kan få information om var svårigheterna att studera är minst.

I min motion pekade jag på att det vid varje högskola finns en lokal- och utrustningsnämnd – även skyddskommittéer – som skulle kunna få till uppgift att göra den här kartläggningen. Detta har UHÄ tagit fasta på och menar att dessa kontaktpersoner i handikappfrågor, som finns vid varje högskoleenhet, bör sammanställa dessa uppgifter. Detta är bra och som sagt pekade jag i motionen på samma möjlighet. Trots detta tror jag i dag – efter att ha fått ytterligare synpunkter från de direkt berörda fysiskt handikappade och andra inom högskolorna – att denna inventering bör göras från vissa enhetliga utgångspunkter för att bli jämförbar mellan olika högskolor. Uppgifter om hörselslingor och eventuella åtgärder för att underlätta för de synskadade och i vilken omfattning detta har beaktats är exempel på sådana saker som skall finnas med. I sitt remissyttrande har också byggnadsstyrelsen anfört att den anser att "en sådan kartläggning och en därpå grundad informationsinsats bör göras av UHÄ". I dag delar jag den uppfattningen och hoppas att UHÄ är berett att ikläda sig det övergripande ansvaret på denna punkt. Brister i samordningen kan på så sätt lättare avhjälpas.

De svårigheter som utskottet befarar kan uppstå beträffande uppgiften att hålla en informationsskrift aktuell i vad gäller lokalbeståndet m. m. måste givetvis överbyggas. Måhända kan en omfattande informationsskrift bli svår att hålla aktuell, varför ett komplement kan bli nödvändigt. En enkel men effektiv handikappsguide kan visa sig vara lösningen. Den behöver inte bli så kostsam och kommer med all säkerhet att tjäna in genom att man undviker gamla och inaktuella uppgifter.

Herr talman! Jag kan med glädje konstatera att utskottet och remissinstanserna tydligen är helt inne på samma linje som jag skisserat i min motion. Det är viktigt att konstatera detta, eftersom utskottet hemställer att riksdagen skall avslå motionen.

Om man läser hela utskottsbetänkandet med dithörande remissyttranden

från såväl byggnadsstyrelsen som UHÄ kan man snarare slå fast att mina motionsyrkanden, så när som på en punkt, är tillgodosedda i utskottsbehandlingen. Vad jag avser är de tre sista orden under p. 3 i motionen, nämligen "med dithörande bostäder", vilket syftar på att man skall ta största möjliga hänsyn till de handikappades behov vid uppförandet av nya högskolebyggnader och bostäder. Jag förutsätter emellertid att även de kommunala beslutsfattarna i detta avseende skall visa sig samarbetsvilliga.

Därmed, herr talman, vill jag än en gång konstatera att de fysiskt handikappade som framgent kommer att söka sig till våra högskolor kommer att få det betydligt lättare att genomföra sina studier sedan hänsyn tagits till de problem som aktualiserats i motionen.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Utskottets hemställan bifölles.

17 § Gymnasieskolan

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1980/81:6 om gymnasieskolan.

Anf. 155 RAUL BLÜCHER (vpk):

Herr talman! Vpk har i det här betänkandet bara att försvara ett enda delyrkande i en motion om åtgärder mot ungdomsarbetslösheten. Detta enda yrkande gäller ett förslag att elever skall tas in både höst och vår till gymnasieskolans yrkesinriktade kurser. Tanken är att detta skall kunna underlätta genomförandet av den praktiska delen av utbildningen. De olika nivåerna vad avser praktiken skulle kunna genomföras med ett mindre antal elever åt gången. Det skulle dessutom bli lättare att skaffa fram jobb om de utbildade kom ut från skolan vid mer än ett tillfälle varje år.

Möjligheterna att över huvud taget skaffa fram jobb åt ungdom ser ju tyvärr nu ännu mindre ut än då motionen skrevs. Framför allt är situationen i dag mörkare än någonsin i mitt hemlän, Värmland. På de mellansvenska bruksorterna kommer kanske ingen arbetssökande att finnas kvar alls om stålkrisen och skogsindustrins kris får fortsätta att verka som i dag.

Men det är inte denna allvarliga fråga som nu skall avgöras. I betänkandet hänvisas till att gymnasieutredningen skall överväga ett system med kontinuerlig intagning till gymnasieskolan. Vi får hoppas att den utredningsuppgiften skall lösas snart i den angivna riktningen.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Anf. 156 OVE KARLSSON (s):

Herr talman! I motion 1979/80:888 har vi framfört krav på att statsbidragsbestämmelserna skulle utformas så att handikappade elevers extra kostnader för transporter, personell assistans och tekniska hjälpmedel kan täckas med

Onsdagen den
19 november 1980

Gymnasieskolan

statsbidrag.

Som framgår av utskottets betänkande kan efter SÖ:s prövning i varje särskilt fall ersättning utgå för att tillgodose handikappade clevers behov av tekniska hjälpmedel och organisatoriska stödåtgärder och för anskaffning av visst material. Men utskottet konstaterar också att endast en del av den beräknade kostnaden för personell assistans har kunnat täckas av statsbidrag. Trots detta konstaterande avstyrker ett enigt utskott motionsyrkandet.

Utskottet hänvisar därvid till att statsrådet Mogård avser att ta initiativ till en översyn av statsbidraget till gymnasieskolan. Eftersom den översynen anmäls i samband med besparingspropositionen 1980/81:20, är jag rädd för att det blir en reform som får direkt negativ betydelse för de handikappade elevernas möjlighet till stöd. När nu varje kommun i det här landet får sämre statsbidrag för skolverksamheten genom att statsbidraget till lärarlöner minskar men också genom att investeringsbidragen dras ned, belastas kommunerna direkt med betydligt större kostnader än hittills. Risken är nu att undervisningsmöjligheterna för handikappade elever försämrats. De elever som bäst behöver undervisning kan bli de hårdast drabbade. Menar vi allvar med att integrera handikappade elever i den normala skolundervisningen måste vi vara beredda att ställa upp och ta ansvaret, även ekonomiskt. Det räcker inte med vackra ord utan det krävs handling i form av ekonomiska resurser.

Det borde vara naturligt och självklart att samhället i sin helhet – i form av staten – tog det övergripande och fulla ansvaret för handikappade gymnasieelevers skolkostnader. Att som nu övervältra kostnadsansvaret på kommunerna, som många gånger är både små och fattiga, är helt oanständigt. Här måste det bli en ändring.

Den borgerliga regeringen har börjat lägga sig till med uttryck som översyn och reformering – de förekommer bl. a. på många ställen i sparpropositionen. Jag har den uppfattningen att man då avser försämringar eller besparingar. Jag är rädd för att den översyn som utskottet nu hänvisar till kommer att innebära försämrade statsbidrag och ökade kostnader för kommunerna när det gäller handikappade elever och deras möjligheter att få erforderlig hjälp. Handikappade gymnasieelevers kostnader anser jag måste betalas av staten och inte av kommunerna eller – som det i sämsta fall kan bli – av elevernas föräldrar.

Herr talman! Jag är mycket ledsen över utskottets ställningstagande i den här frågan. Jag garanterar att jag kommer att bevaka frågan i fortsättningen, och jag kommer att motionera fler gånger tills frågan får en lösning som innebär att statsbidraget täcker de kostnader som har berörts i motionen.

Jag yrkar bifall till motion 1979/80:888.

Anf. 157 STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Till Raul Blücher har jag ingenting att säga – vi är i princip överens om att vi skall se på problemen och att det finns skäl att försöka hitta andra former för den rent tidsmässiga intagningen i gymnasieskolan och

utsläppet av de studerande.

Det låter på Ove Karlssons inlägg som om utbildningsutskottet står kallsinnigt i denna fråga. Så är det inte. Jag vill understryka hur oerhört väl vi känner till och vilken vikt vi lägger vid de problem som handikappade gymnasieungdomar har. De är en grupp människor i samhället vilkas förhållanden är utomordentligt besvärliga. Det är klart att de inte själva skall behöva betala för att kunna komma till gymnasieskolan. Men vad det nu handlar om är kostnadsfördelningen mellan staten och kommunerna.

Jag vet inte vad det förslag som vi hänvisar till i utskottsbetänkandet kommer att innebära. Det blir nya regler för statsbidraget till gymnasieskolan. Om de leder till en påtaglig försämring för kommunerna, kan ju Ove Karlsson komma tillbaka, och då får vi se vad vi kan göra åt det. Det finns ingenting i betänkandet som säger att vi nu i förväg accepterar försämrade villkor för kommunerna. Att nu föreslå ändringar i statsbidraget när en översyn är omedelbart förestående är ganska orimligt. När det gäller de handikappades situation är det emellertid ingen som tycker att Ove Karlsson har fel.

Anf. 158 OVE KARLSSON (s):

Herr talman! Den översyn som skall göras får enligt min uppfattning inte leda till att det blir några försämringar – den måste medföra förbättringar. Eftersom det nu finns en tendens att övervältra kostnaderna från staten till kommunerna, kan det i slutskedet innebära att det blir eleven eller hans föräldrar som drabbas. Så får det inte bli.

Anf. 159 STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Vi kan väl vänta och se hur det blir och sedan gemensamt försöka undvika de försämringar som Ove Karlsson befarar.

Herr talman! Jag ber att få reparera missen i mitt förra inlägg: jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Mom. 1–13

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 14

Utskottets hemställan, som ställdes mot motion 1979/80:888 av Ove Karlsson m. fl., bifölls med acklamation.

18 § Studieomdömet inom folkhögskolan

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1980/81:7 om studieomdömet inom folkhögskolan.

Anf. 160 RAUL BLÜCHER (vpk):

Herr talman! Bakom de studieomdömen som nu är avsedda att gälla i folkhögskolan finns en strävan från centrala skolmyndigheter att åstadkom-

Onsdagen den
19 november 1980

*Studieomdömet
inom folkhögskolan*

ma en nivågruppering av de olika skolorna inbördes. Ett prov vid ett enda tillfälle skall avgöra den totala standarden på en viss skola. De centrala proven vid folkhögskolorna hotar den enskilda skolans frihet – och ansvar – att själv utforma sin verksamhet.

Denna syn på folkhögskolan och på provens och omdömenas negativa verkan delas av en stor majoritet av landets folkhögskoleelever och av en betydande opinion även bland lärarna vid landets folkhögskolor. Detta synsätt har kommit till uttryck i vpk-motionen. Vi har där krävt att riksdagen skall ompröva 1977 års beslut om normeringsinstrument för landets folkhögskolor och uttala att studieomdömena inom folkhögskolan bör avskaffas. Vi tror att tiden kommer att arbeta för oss i den här frågan, även om vi för dagen har ett enigt utskott emot oss.

Utskottet har i huvudfrågan gjort det ganska lätt för sig genom att tolka opinioner eller inte närmare bekanta sig med t. ex. elevopinionen. Det verkar åtminstone så när man läser betänkandet.

När det gäller elevernas uppfattning så nämns i betänkandet bara kort och gott: "Vid en uppvaktning inför utbildningsutskottet den 18 mars 1980 har representanter för Sveriges folkhögskoleelevers förbund (SFEF) framfört synpunkter i ärendet." – Inte en rad om hur entydigt negativa till studieomdömena och de centrala proven som representanterna för SFEF var vid tillfället och den gång på gång manifesterade elevopinionen.

När det gäller lärarnas organisation, SFHL, står det i betänkandet att dess uppfattning är att studieomdömet skall finnas kvar i sin nuvarande form till dess annat alternativ visar sig acceptabelt. "Genom enkäter åren 1978 och 1980 har SFHL funnit en klar majoritet bland medlemmar och lokalavdelningar för ett bibehållande av studieomdömet – –." Må så vara, men om utskottet också hade tagit del av det utbildningspolitiska program för folkhögskolan som Svenska folkhögskolans lärarförbund, SFHL, antog vid 1978 års ombudsmöte – inom parentes sagt SFHL:s högsta beslutande organ – så hade utskottets ledamöter där kunnat läsa följande om folkhögskolelärarnas syn på betygsfrågan:

"Även om de flesta i de långa allmänna kurserna är beroende av att få ett studieomdöme, måste studierna organiseras så att inte omdömesgivningen bestämmer ramarna för innehåll och arbetsformer. Varje system med graderade bedömningar skadar studierna. Risk finns att både de studerandes och lärarnas intresse inriktas på kunskaper som lätt kan mätas. Meningsfulla studier skjuts åt sidan till förmån för sådant som kan ge utdelning vid bedömningen. Förhållandet mellan de studerande inbördes liksom mellan lärare och studerande störs av relationen bedömare-bedömd.

Så länge samhället har ett studiemeriteringssystem som är baserat på någon form av gradering, accepterar SFHL studieomdömen, men anser att på sikt en betygsfri skola och ett betygsfritt samhälle bör eftersträvas."

Så långt citatet ur folkhögskolelärarnas utbildningspolitiska program.

I utskottet hänvisas till ett nu pågående arbete med att finna nya metoder för att förbättra jämförbarheten. I den gruppen finns representanter för skolöverstyrelsen, SFHL och Sveriges folkhögskoleelevers förbund. Detta

arbete har inte resulterat i något förslag, säger nu SÖ till utskottet i sitt remissvar.

Det är inte korrekt av SÖ att påstå att arbetet ännu inte har resulterat i något förslag. Det har lagts fram ett förslag – jag har det här – och det förslaget bygger på kösystem i kombination med arbetslivs- och föreningsmeriter. Det skulle också innebära ett intygsförfarande när eleven söker till högskola. Det förslaget har nu också varit på remiss i de båda organisationerna. Men ett färdigt förslag finns ännu inte, och utredningskravet är alltså fortfarande aktuellt.

Enligt SÖ:s remissyttrande skulle det inte från någon skola ha förts fram att användningen av högskoleprovet skulle ha påverkat kursinnehåll och kursuppläggning. Men, herr talman, det är ju inte så märkligt om man tänker på att 93 % av folkhögskolornas drygt 13 000 elever har bojkottat de centrala proven. Sannolikt blir bojkotten lika massiv nästa gång.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vpk-motionen.

Anf. 161 STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Raul Blücher tar upp en komplicerad fråga. Studieomdömena i folkhögskolan har kopplats till folkhögskolestuderandes intagning till högskolan. För att omdömen skall bli rättvisa måste man ha någon form av centralt utvärderingsinstrument. Annars kan skolorna på grunder som de själva bestämmer ge omdömen som på ett orättvist sätt kan medverka till att vissa elever kommer in på högskolan och andra inte. Kopplingen mellan studieomdömena och intagningen till högskolan är av den karaktären att man måste ha någon typ av central bedömning.

Om man inte kan ha en sådan central bedömning – om eleverna blockerar den – är det min uppfattning att studieomdömena bör försvinna. Men då bör också den särskilda kvoten för folkhögskoleelever vid intagning till högskolan försvinna, och då får de tas in i högskolan på andra grunder. Men den saken har vi ännu inte klarat av. Vi måste alltså från berörda myndigheter få något förslag om på vilket sätt högskolestuderandena skall tas in vid högskolan och hur de skall kunna konkurrera med andra sökande.

Herr talman! Det är min uppfattning – och nu talar jag för min personliga del – att när den dagen kommer då vi får ett sådant förslag, då är tiden mogen att avveckla studieomdömena vid folkhögskolan. Utskottet går inte så långt i sitt ställningstagande utan nöjer sig med att hänvisa till pågående överväganden. Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 16 för motion 1979/80:1325 av Lars Werner m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Nr 28

Onsdagen den
19 november 1980

*Studieomdömet
inom folkhögskolan*

Onsdagen den
19 november 1980

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1980/81:3 om lag om jaktvårdsområden, m.m. (prop. 1979/80:180).

Jaktvårdsområden, m. m.

Anf. 162 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Detta betänkande från jordbruksutskottet behandlar regeringens proposition 1979/80:180 om lag om jaktvårdsområden samt en del motioner som alla har anknytning till jaktens område.

Rent allmänt vill jag börja med att påstå följande: Det är en stor grupp människor i vårt land som i någon form utövar verksamhet på jaktens område. Den här verksamheten omfattas med särskilt stort intresse bland befolkningen i Nord- och Mellansverige. Ja, det är ingen överdrift att påstå att jakten och dess utövande är en viktig del i människornas liv och sätt att leva. Vi har vår tideräkning före och efter Kristus – bland befolkningen i skogsbygderna brukar man ofta tala om före eller efter älgjakten.

Det är heller ingen överdrift att påstå att få frågor så går in i själen, så berör känslorna hos dem det gäller som just frågor på jaktens område. Det är då också naturligt att orättvisa och missförhållanden skapar irritation och missnöje bland jägarna, och detta är ingen god grund att bygga en bra viltvård och gemenskap på. Och en bra viltvård förutsätter en god sämja jägarna emellan, samt att de villkor under vilka jakten utövas är så bra som möjligt.

Nu kan klart konstateras att dagens förhållanden inte är bra; de senaste årens utveckling främst på arrendepressidan är skrämmande. Det är inga överord när Jägareförbundets tidskrift skriver att bristen på jaktmark och utvecklingen på arrendepressidan blir två av 1980-talets allra tyngsta frågor. Tyvärr tvingas allt flera av jägarna från de breda lagren att avstå från jakt på grund av de stigande priserna. Markägare, och då främst det statliga domänverket, kastar allt girigare blickar mot kontinenten, där det finns jägare med tjocka plånböcker, som är beredda att betala vilket pris som helst. Den här utvecklingen måste brytas – åtgärder måste till så att jakten tillförsäkras i första hand dem som arbetar och bor i skogsbygderna.

Låt mig börja genomgången av betänkandet med propositionen om jaktvårdsområden. Det saknas inte vackra ord och tilltalande formuleringar i förslaget. Det sägs att jakten inte främst skall inriktas på ett ekonomiskt utbyte. Vidare påpekas vilken betydelse en samverkan över ägo gränserna har för en ändamålsenlig jakt- och viltvård. Man poängterar också hur nödvändigt det är att en betryggande majoritet av fastighetsägarna redan från början sluter upp bakom tanken på en samverkan och är överens om huvuddragen i verksamheten. Det understryks också att ett väl fungerande jaktligt samarbete över ägo gränserna i stor utsträckning måste bygga på en positiv inställning hos fastighetsägarna.

Ja, vem kan väl inte ställa upp på detta? Men nu är det inte dessa vackra ord som är vägledande vid bildandet av jaktvårdsområdena, utan det är den lagtext som helt frångår dessa intentioner.

I vår motion 1980/81:4 har vi pekat på brister och det vi tycker är direkta felaktigheter i den föreslagna lagtexten. I utskottets motivering för avstyrkandet av vår motion upprepar man i stort sett de allmänna formuleringar som framförs i propositionen.

Eftersom utskottet inte har känt sig manat att på något vis kommentera de exempel i lagtexten som vi i första hand har ansett klart otillfredsställande, får utskottets talesman eller -kvinna nu möjlighet att framföra sin syn på de frågeställningar jag här för fram.

För det första: 2 och 3 §§ behandlar samernas rättigheter. Enligt vad Samernas riksförbund uppger så har samernas jakträtt inom Lappland nedanför åretruntområdena helt utelämnats. Utan att ta ställning i frågan om samernas jakträtt vill jag framhålla att det ändå måste vara rimligt att frågan regleras, för undvikande av framtida tvister. Och vilket blir värdet av ett jaktvårdsområde där man skall bedriva en bra viltvård genom reglerad avskjutning, om andra därutöver bedriver jakt?

För det andra: Vid bildande av jaktvårdsområde skall majoriteten utgöra minst två tredjedelar av fastighetsägarna, och dessa skall äga minst hälften av den mark som det är fråga om. I sämsta fall kan alltså en tredjedel av markägarna anslutas med tvång. Menar verkligen utskottet att man därvid skapar en positiv inställning hos markägarna? Och kan man påstå att man i ett sådant läge är överens om huvuddragen i verksamheten? Enligt min mening räcker det med att en betydligt mindre del av markägarna än en tredjedel är emot bildandet för att det skall skapa osämja och andra missförhållanden, som i förlängningen drabbar tredje part, viltet, på ett icke önskvärt sätt.

Nog måste väl utskottet vara medvetet om de problem som kan uppstå om en stor del av markägarna mot sin vilja tvingas in i ett sådant jaktvårdsområde. Jag är helt medveten om fördelen med större sammanhängande områden för att en bra viltvård skall kunna bedrivas, men jag är lika medveten om att skall de tvingas till detta, så kommer med sannolikhet viltvården att bli sämre. Utskottet bör nog förklara hur man förenar en positiv inställning med tvång. Det är helt otillräckligt att som utskottet hänvisa till vad som sägs i propositionen, nämligen att jaktvårdsområden inte bildats på långt när i den takt och den omfattning som är önskvärd.

För det tredje ger lagen fastighetsägare med en större markareal laglig rätt att vägra anslutning – detta på grund av att det uttryckligen står att marken skall ha samma ägare. Varför lämnas inte till flera små ägare av sådan mark samma möjlighet att vägra anslutning? Det kan väl inte vara avgörande om det är en eller flera ägare till ett markområde som kan anses lämpligt som jaktvårdsområde.

För det fjärde gäller det frågan om rösträtten. Här skall det tydligen vara graderad rösträtt. Röstetal efter markareal är över huvud taget ett tvivelaktigt förfarande, men om nu detta skall tillåtas måste i alla fall en betryggande gräns sättas. Gränsen en femtedel är inte till fyllest – det kan ju innebära att tre markägare i ett jaktvårdsområde helt kan styra och ställa efter eget gottfinnande. I vår motion har vi nämnt en tiondel som gräns, men

Jaktvårdsområ-
den, m. m.

självfallet skulle det vara bäst med regeln att en markägare eller arrendator har en röst.

För det femte heter det i 5 §: Innebär bildandet att nyttjanderättens värde ökas får fastighetsägaren säga upp avtalet, om nyttjanderättshavaren inte medger skäligen höjning av ersättningen. Denna paragraf kan knappast utgöra något bättre stöd för arrendatorer – tvärtom kan ju fastighetsägaren säga upp ett befintligt avtal med hänvisning till att nyttjanderättens värde har ökat. Kan utskottet tala om vem eller vilka som i detta fall avgör vad en skäligen höjning är? Erfarenheterna från de senaste åren visar med tydligt avskräckande exempel vad en markägare anser vara skäliga ersättningar. Och vem avgör om nyttjanderättens värde har ökat? Enligt min mening är arrendatorerna helt utlämnade åt godtycke i den ställning de har.

Enligt vad jag här har anfört, så kommer inte de föreslagna förändringarna att skapa bättre förhållanden vare sig för viltvården eller för jaktens utövande. Tvärtom finns det risk för ett motsatt resultat, om man vill nå ett i och för sig önskvärt mål, men med metoder som större tvång och därtill en del bestämmelser som är oklara och ur rättvisesynpunkt otillfredsställande.

Det är en mängd frågor på jaktens område som f. n. utreds, och allt talar väl för det lämpliga i att få ett samlat grepp om de här frågorna.

Hur många gånger får man inte höra i denna kammare att det här är under utredning, vi måste vänta på utredningsresultatet innan vi kan ta ställning i ärendet! Nu är det ju i och för sig inte fråga om jaktvårdsområden som är under utredning, men en hel del frågor som direkt berör nämnda område. Den pågående utredningen har bl. a. i uppgift att utreda jaktträtsarrendatorernas ställning i allmänhet, prisfrågorna när det gäller sådana arrenden och frågan om korttidsupplåtelser för jakt. Det måste vara helt otillfredsställande att frågor som av jägarkåren anses som 1980-talets allra tyngsta icke får en godtagbar lösning före en sådan lagändring som det nu gäller. Enligt min mening finns det inget som motiverar att man inte skulle kunna vänta ett tag med den här frågan. Strävanden när det gäller att få en så bra viltvård som möjligt kräver ju också reformer på området som underlättar dessa strävanden. Det förslag som nu behandlas går icke i den riktningen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motion 1980/81:4 och därmed avslag på proposition 1979/80:180.

I betänkandet behandlas också några motioner, däribland nr 213 av mig och Jörn Svensson. Den motionen berör problem inom jaktens område som är mer akuta än frågan om bildande av jaktvårdsområden. Ett av dessa problem är prisutvecklingen, framför allt när det gäller vårt högvilt älgen. Det problemet har på många håll ställts på sin spets. Det handlar här om jaktmark som jägare innehått i många årtionden, som man med stor möda och stora uppoffringar sökt vårda på bästa sätt och som man nu inte längre har råd att behålla. Det är bara att konstatera att som en följd av ett uppbyggande av en god viltstam – också här gäller det framför allt älgjakten – kommer spekulationsintressen in i bilden. Ett allt vanligare inslag är att utländska jägare står i kö för att köpa upp jaktmöjligheter. Vi är tydligen på väg tillbaka till förhållanden som rådde på Gustav II Adolfs tid, fastän det nu

blir plånboken som avgör om man får möjlighet att jaga. Detta gäller naturligtvis inte generellt bland alla markägare, men allt fler lockas ju av möjligheten att tjäna stora pengar på något som man i stort sett inte har några utgifter för. Det är inte heller på det viset att jägarna inte vill erlægga en skälig avgift för rätten att jaga. Men de senaste årens utveckling på prissidan är onekligen skrämmande, och vad som är förvånande är att det statliga domänverket tydligen går i spetsen för denna utveckling.

Jag undrar hur många av kammarens ledamöter som vet vilka priser som tillämpas av bl. a. domänverket. Därför skall jag redovisa den senaste prislistan – den som gällde vid älgjakten i höstas. Först utgår en licensavgift på 387 kr. per djur, en avgift som måste erläggas oavsett om djuret blir skjutet eller inte. Fällningsavgiften är 1 383 kr. Sammantaget blir alltså avgiften 1 770 kr. med moms. Om det är en tjur med över tolv taggar blir priset 2 773 kr.; till detta skall också läggas fällningsavgift till länsstyrelse. De verkligt svindlande summorna kommer fram när man lyckats göra sig av med jägarna från de breda lagren och kan bjuda ut sina jaktmöjligheter till jägare med stinna plånböcker. Då handlar det om summor i hundratusenkronorsklassen.

Enligt min mening är den här frågan den mest akuta inom jaktens område, och den uppfattningen styrks också av den allt starkare kritiken från jägarhåll. På jägarhåll anser man den vara den tyngsta frågan inför 1980-talet. Trots detta vilar friden över jordbruksutskottet, som hänvisar till att frågan skall utredas. Skulle man inte kunna införa ett tillfälligt prisstopp tills man sett över det hela? För det kommer självfallet att fortsätta att spekuleras på jaktens område, och flera jägare kommer att tvingas sluta på grund av denna prisutveckling.

Och hur ser utskottet på det förhållandet att det statliga domänverket är prisledande på området? Utskottet konstaterar att en prisutveckling på jaktarronden som på lång sikt försvårar eller omöjliggör för stora jägargrupper att delta i jakt- och viltvården självfallet från många synpunkter är olycklig. Men detta är ju vad som nu händer! Den starka kritik som framkommit över den pågående utvecklingen kan väl inte ha undgått utskottet?

Jag beklagar att inte en att-sats med en konkret åtgärd på det här området togs med i den motion jag undertecknat. Jag begärde där en skyndsam översyn, och då särskilt av bl. a. prisutvecklingen. Men detta kan väl inte ha hindrat utskottet att föreslå någon åtgärd som hade bromsat upp och låst fast utvecklingen på detta område.

Herr talman! I det här läget kommer jag inte att yrka bifall till min motion utan väljer att under allmänna motionstiden återkomma med krav på preciserade åtgärder.

Anf. 163 ANDERS GERNANDT (c):

Herr talman! Under mitt anförande kommer ett yrkande med följande lydelse att delas ut till kammarens ledamöter: "att riksdagen med anledning av motion 1979/80:551 hos regeringen begär förslag till lagstiftning om förbud

mot import av sälskinn i enlighet med vad som anförs i motionen”.

Det som jag närmast vill redogöra för tilldrar sig under ett par händelserika veckor strax efter det att årets sälkullar har fötts, för att i bästa fall få leva sitt naturenliga 25–30-åriga liv. Men det blir kanske bara en veckas livstid för de flesta av dem.

På isarna utanför Canadas kuster ligger några hundra tusen grönländssälar – mörka mot den vita isen och snön. Där ligger också några hundra tusen veckogamla vita sälungar med svarta nosar och mörka ögon. Men just vid den tiden går något hundratal stora fartyg målmedvetet in mot iskusten och släpper ut uppemot tusentalet jaktivrige och konkurrenshårda säljägare bland sälflockarna.

Deras huvudsakliga utrustning är en hård träklubba och en vass kniv. För att kunna fortsätta slakten även i mörker har man också elektriska handlampor.

De vuxna sälarna kan hinna undan innan angriparna når fram till dem, men honorna stannar i allmänhet kvar vid sina diande ungar, bl. a. för att försöka avleda angriparna och försvara ungarna. Med hårda klubbslag mot sälungarnas huvuden bringas dessa till medvetslöshet innan de berövas sitt skinn. De kanadensiska föreskrifterna anger att tre slag skall utdelas, men det är långt ifrån vanligt att så många slag utdelas. Jaktmännen har brått att få av det värdefulla skinn, och framåt eftermiddagen blir männen allt tröttare i slagarmen.

Trötthet och iver att fånga in så många skinn som möjligt gör vanligen att slagen träffar med sämre bedövningseffekt – inte minst vid arbete i konstbelysning. Iakttagare har berättat att de små ungarna tycks vara mycket medvetna om hotet mot dem, då slaget skall komma. De drar instinktivt in huvudet mot kroppen – liksom för att ta skydd. Detta gör också att slaget inte alltid träffar så effektivt. Modersälens irritering av jaktmannen kan också göra slagens effekt sämre. Det är därför som det inte sällan kan rapporteras att sälungarna inte är döda, då de berövas sitt skinn. Men observatörer är numera förbjudna enligt kanadensisk lag att uppehålla sig på fångstplatserna under de aktuella veckorna.

Jag skall inte närmare gå in på detaljerna i denna grymma hantering. Allt fler människor väntar sig att vi i vårt land skall ta avstånd från denna pälsdjursjakt. Många tidningsartiklar har givit allmänheten en klar uppfattning om hur vi politiker bör ställa oss i den här frågan. En namninsamling för några år sedan här i landet gav ca 100 000 namn mot slaktandet och mot hanteringen av sälskinn och produkter därav i vårt land.

Vi importerar, bereder och exporterar mer sälskinn och produkter därav än man vanligen känner till i samhället. Och kanske även inom de politiska leden.

Jag vill läsa in litet siffror härom till protokollet. Förlåt, herr talman, och kammarens ledamöter, om mitt anförande tyngs av siffror, men jag vill försöka påvisa att importen ständigt ökat under årens lopp. De avtal som jordbruksutskottet nämner i betänkandet tycks inte stämma riktigt med önskemål, förhoppningar och verklighet. Utskottet skriver så här i betän-

kandet:

”I anslutning till den nu behandlade motionen bör nämnas att den svenska stiftelsen för World Wildlife Fund (världsnaturfonden) sommaren 1979 träffat en överenskommelse i hithörande frågor med Svenska pälsbranschens centralkommitté och Pälsbranschrådet. Enligt denna förbinder sig pälshandelns representanter att verka för att anslutna organisationers medlemmar endast saluför pälsvaror och pälsplagg som härrör från vissa särskilt angivna djurarter.”

Mycket sker vid sidan om denna överenskommelse. Långt ifrån alla är anslutna. När det gäller den svenska importen av oberedda sälskinn skall den som vill notera siffror så här dags på kvällen finna att importen ökat med ett tiotal ton år från år ända fram till 1980.

Importen var

1976: 22 000 kg, antal 20 061, värde 2,7 milj. kr.

1977: Vikt 26 000 kg, antal 26 527, värde drygt 2 milj. kr.

1978: Vikt 47 000 kg, antal 43 337, värde 3,5 milj. kr.

1979: Vikt 60 000 kg, antal 52 827, värde omkring 6 milj. kr.

De här små skinnen väger omkring 1 kg – en del mindre och en del litet mer. För varje importerat kilogram har det alltså dött en liten sälunge.

För 1980 kan generaltullstyrelsen hittills endast tillhandahålla importsiffror t. o. m. september månad. Tendensen för 1980 kan kanske utläsas bl. a. genom jämförelse mellan 1979 och 1980 års siffror för månaderna september och oktober. Då framkommer följande avsevärda ökning under ett års tid, dvs. sedan 1979.

September 1979: Vikt 741 kg

September 1980: Vikt 5 617 kg

Jag skulle också kunna ange antal och värde, som jag också har uppgifter om.

I oktober månad 1979 importerades 29 000 kg. I år finns ännu inga siffror framräknade, men mycket tyder på att det blir lika mycket i år – kanske mer.

Om 1980 års oktobersiffror skulle komma att uppgå till samma höga nivå som 1979, blir 1980 möjligen ett rekordår för Sveriges del.

Totalvikten t. o. m. september 1980 är 27 ton. Läger man härtill uppskattningsvis 29 ton, så blir sammanlagda vikten under tiden januari t. o. m. oktober 1980 inte mindre än 56 ton under enbart tio månader av året. Det är dock mest på hösten som importen sker.

Av den totala årliga slaktkvoten, som omfattar ca 200 000 sälungar, går numera drygt en fjärdedel till vårt land för beredning och viss tillverkning av pälsvaruprodukter. Sälkännarna säger att en kvot på 200 000 sälungar per år tär mycket starkt på beståndet, så att det totala beståndet minskar kraftigt.

Pälstillverkningen, inte minst baserad på dessa whitecoat-ungar, betraktas nu av allt fler människor som ren lyxproduktion. Dessutom får vårt lands indirekta medverkan till den onödiga och grymma masslakten räknas som ovärdig den etiska och moraliska nivå som vårt land och folk vill

Nr 28

Onsdagen den
19 november 1980

*Jaktvårdsområ-
den, m. m.*

representera. F. ö. finns det nu för tiden konstfiberpalsar av mycket snyggt utförande och till rimliga priser.

Den svenska exporten går bl. a. till Danmark, Norge och Västtyskland. Tidigare skedde även export till Frankrike m. fl. länder. Men det bör vara av intresse att veta att Frankrike helt nyligen har beslutat om importstopp för sälskinn och sälskinsprodukter, något som vi genom den här motionen vill åstadkomma även i Sverige. Tidigare har USA och Italien beslutat om importstopp. Genom sitt senaste beslut kom fransmännen före oss svenskar med en åtgärd som inte bara är av etisk och moralisk karaktär utan också är en betydande global, ekologisk och naturvårdande åtgärd – i den mån den kan bidra till att minska den ekonomiska attraktiviteten vid sälslaktandet.

Skall nu vårt land fatta ett likartat beslut? Ja, det beror i första hand på hur mina ärade kamrater här i kammaren ställer sig. Det här kan väl inte på något sätt vara en partiskiljande fråga. Känslan för vad som är rätt och fel i frågor som denna är säkert lika tydligt och enhetligt rotad hos varje ledamot i denna kammare oavsett partitillhörighet.

I den mån man vill sätta tilltro till de sifferuppgifter som jag har hämtat från tullverket, där den minskning av sälskinnimporten som jordbruksutskottet i år och vid tidigare riksdagsbehandling har väntat sig i stället har vänts till en ökning av importen, så kan det väl inte anses vara orätt att rösta emot utskottets förslag i det här delmomentet.

Herr talman! Med hänvisning till det anförda ber jag att få yrka bifall till att riksdagen med anledning av motion 1979/80:551 hos regeringen begär förslag till lagstiftning om förbud mot import av sälskinn i enlighet med vad som anføres i motionen. I den kan man tydligt avläsa vilka sälar som avses.

Anf. 164 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Jordbruksutskottet har varit enigt i sin tillstyrkan till regeringens förslag om ny lag för bildande av jaktvårdsområden.

Utskottet har, som framgått, haft att ta ställning till en motion från vpk, en motion som avstyrks i propositionen. John Andersson har här i kammaren redogjort för vpk:s syn i frågan, och vi har därvid kunnat konstatera att många av de synpunkter som han framförde inte har så värst mycket med just bildande av jaktvårdsområden att göra.

Rätten till jakt är i vårt land knuten till markägandet. Det behöver inte betyda annat än att stora markområden genom arrenden e. d. upplåtits till rena jaktarrendatorer för jakt, och i utomordenligt många fall är de naturligtvis knutna till jordarrende.

Det nya förslaget innehåller större möjligheter för dem som genom avtal disponerar rätt till jakt att i jaktvårdsområdet företräda de jaktvårdande intressena.

Detta är den ena väsentliga delen av nyheterna i lagförslaget. En annan del som jag tycker är viktig är ändrade majoritetsregler vid bildande av jaktvårdsområden. Således krävs det nu att två tredjedelar av markägarna ställer sig bakom bildandet samt att de också disponerar minst halva arealen. Det är en viss sänkning av kvalifikationerna för att bilda jaktvårdsområ-

de.

Man kan ha olika mening om det berättigade i sänkningen av denna kvalifikationsgräns, men det torde likväl inte innebära någon alldeles avgörande skillnad i förhållande till den gamla trefjärdedelsregeln. Det förtjänar dessutom att nämnas att en anpassning här sker till vad som kommer att gälla på fiskets område vid bildande av fiskevårdsområden.

Vårt land har väldigt många små marker. Den klart övervägande delen av alla marker är så små att man inte på något sätt kan göra gällande att de har en egen viltstam. Viltet vandrar helt obekymrat över ägo gränser. Det är således, oaktat vi har en jakträtt knuten till ett visst markområde, i någon mån en gemensam tillgång för ett något större område som vi har att ta hänsyn till.

Enligt utskottets mening är det därför naturligt att vården av viltstammar, och jaktens bedrivande, i ett jaktvårdsområde blir en gemensam angelägenhet av högre eller mindre grad, precis så som jaktvårdsområdet kan komma att besluta att de jaktliga angelägenheterna skall bedrivas. Det är att märka att bildande av ett jaktvårdsområde sker helt frivilligt. Men likväl kan det, såsom John Andersson pekade på, ske att någon kan komma att tvingas in i ett område. Det är ofrånkomligt, så som konstruktionen är och har varit under lång tid, men det är ändå inte helt önskvärt.

Förutsättningarna för att ett bra viltvårdande arbete skall kunna bedrivas inom ett jaktvårdsområde tål enligt min mening inte att man i någon vidare omfattning utövar tvång på någon av dem som deltar i området. Det är därför, då de förutsättningarna inte föreligger, troligt att jaktvårdsområdesbildningen får anstå tills förutsättningarna för en sådan bildning är bättre än vid det tillfälle då den här oenigheten kan uppstå.

Följaktligen, herr talman, anser jag att en hel del av de farhågor som John Andersson har skisserat upp faktiskt inte finns i verkligheten, därför att en angelägenhet av det här slaget kan aldrig uppnå den digniteten att man driver fram en jaktvårdsområdesbildning, där människor som skall bedriva jakt och jaktvård tillsammans inte ens är överens om det vid bildandetillfället.

Likväl, herr talman, är det väl inte på det sättet att någon skall dra sig undan den jaktvårdande och viltvårdande verksamhet som ett område kan bedriva. Däremot är det fullt möjligt att de bestämmelser som jaktvårdsområdet inom sig beslutar för bedrivande av jakten kan ta hänsyn till särskilda yttringar hos en enskild innehavare – med andra ord hans integritet när det gäller att bedriva jakt kan mycket väl få ett gott skydd.

John Andersson pekar i sitt anförande på de höga jaktarrendena. Jag vill då nämna att i det arbete som har bedrivits i jakt- och viltvårdsberedningen har man kommit fram till att bland de kostnader som en normal jägare har för ett års jakt utgör arrendekostnaderna inte någon särskilt stor del. Jag skall inte här gå in på de olika delposterna, men det är faktiskt så att bra många andra saker – vapen är t. ex. numera en ganska stor post – kommit att dra betydligt större summor än arrendekostnaderna.

Tiden medger inte att jag berör Anders Gernandts inlägg, men jag måste

med hänsyn till hans yrkande ändå få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Anf. 165 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Det är synd att man skall vara pressad av tiden och otåliga blickar från ledamöternas sida. Detta är intressanta saker, och jag skulle gärna tagit upp en längre diskussion med Arne Andersson i Ljung om de här frågorna.

Syftet med bildandet av jaktvårdsområden är att främja viltvården. Man har föreslagit lagändringen därför att man konstaterat att det gått mycket sakta att bilda jaktvårdsområden. Det är mycket få sådana som bildats med de gamla reglerna om en majoritet på 75 %, alltså tre fjärdedelar. Det problemet vill man lösa genom att sänka kravet på majoritet till två tredjedelar. I sämsta fall skulle alltså en tredjedel tvingas in i ett sådant jaktvårdsområde.

Jag tror att det i fall där man är överens om att det är bra att få till stånd jaktvårdsområden är lika viktigt att sedan ta fasta på att det måste vara en positiv inställning från markägarnas sida och en samverkan över ägo gränserna.

Med all respekt för Arne Andersson i Ljung tror jag inte att han kan förklara hur man förenar en positiv inställning med tvång. Det är en helt orimlig sak att förklara.

Då det gäller prisutvecklingen har jag redogjort bl. a. för domänverkets priser. Det är klart att vapen är dyra, men man kanske använder ett gevär i 20 år. Avgifterna för jakt måste däremot erläggas varje år. Om dessa avgifter fortsätter att höjas kommer allt fler jägare från de breda lagren att ställas utanför.

Jag vill återigen poängtera att lagen enligt min uppfattning innehåller så många felaktigheter och även oklara avsnitt att man bör vänta med den tills vi kan ta ett samlat grepp på jaktens område.

Låt oss vänta på den utredning som jag vet att Arne Andersson i Ljung själv är med i och se vilket resultat den kommer med.

Anf. 166 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Det är litet förvånande att John Andersson gång efter annan refererar till jakt- och viltvårdsberedningens arbete, där man inte alls tar hänsyn till det som just gäller bildandet av jaktvårdsområden. Man arbetar med helt andra frågor – det har John Andersson faktiskt själv konstaterat.

Samtidigt vill jag, herr talman, säga att det är olyckligt att jordbruksutskottets ärenden kommer upp mellan kl. 11 och 12 på nätterna. Jag vill instämma i det John Andersson antydde om att det vore skönt om behandlingen av jordbruksutskottets ärenden kunde förläggas så att vi kunde diskutera under en förmiddags-session någon gång. Då skulle vi glädja kammaren med att i varje fall inte pressa ledamöterna med en uppsittarkväll

för vare sig jaktliga ärenden eller jordbruksärenden.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Anf. 167 TALMANNEN:

Jag vill fästa uppmärksamheten på att jordbruksutskottets talesman har anmält sig först i dag och således har rätt endast till en taletid på sex minuter.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls med 291 röster mot 16 för motion 4 av Lars Werner m. fl.

Mom. 6

Utskottets hemställan bifölls med 216 röster mot 72 för det av Anders Gernandt under överläggningen framställda yrkandet. 19 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

20 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

21 § Kammaren åtskildes kl. 24.00.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert

Nr 28

Onsdagen den
19 november 1980

*Jaktvårdsområ-
den, m. m.*